

Kl. 10.00–13.35
15.00–15.21

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 22 maj justerades.

§ 2 Meddelande om statsministerns frågestund

Talmannen meddelade att vid frågestunden *torsdagen den 15 juni kl. 14.00* skulle frågor besvaras av statsminister Ulf Kristersson (M).

§ 3 Meddelande om särskild debatt om ägande av samhällsviktiga fastigheter

Talmannen meddelade att på begäran av Vänsterpartiets partigrupp skulle en särskild debatt om ägande av samhällsviktiga fastigheter anordnas *fredagen den 16 juni kl. 9.00*.

Från regeringen skulle statsrådet Niklas Wykman (M) delta.

Den inkomna skrivelsen hade följande lydelse:

Begäran om särskild debatt

Med anledning av hur det offentliga kan säkra samhällsviktiga fastigheter

Risken för att samhällsviktiga fastigheter inte ägs av oseriösa eller säkerhetspolitiska skadliga aktörer har uppmärksammats på senare tid. Regeringen måste därför nu säkra att dessa samhällsfastigheter återförs till det offentliga.

Organisationen Kommuninvest noterar att försäljningen av offentliga fastigheter har skenat de senaste åren och mer än fördubblats i transaktionsvolym. Kommuninvest har även studerat huruvida det är en god affär för kommuner och regioner att sälja sina fastigheter för att sedan hyra tillbaka dem. Slutsatsen är att kostnaden över tid blir högre för kommunerna. ”Starka skäl talar för att det blir billigare för medborgarna om staten, regionerna och kommunerna själva äger de fastigheter de verkar”. Det finns all anledning att utreda varför de kommuner som sålt fastigheter agerat som de gjort, då det uppenbart inte ligger i kommuninvånarnas intresse.

Staten måste nu agera så att denna typ av fastigheter inte riskerar att hamna hos oseriösa eller säkerhetspolitiskt skadliga ägare. Den utredning som tillsattes av den förra regeringen om kommunal förköpsrätt skrotades i praktiken när den fick nya direktiv (Fi 2022:07). De nya direktiven handlar om statlig förköpsrätt, det vill säga att staten kan träda in i köparens ställe och köpa fastigheten.

För att värna samhällsfinanserna och våra säkerhetspolitiska intressen begär Vänsterpartiet att en aktuell debatt om hur det offentliga kan säkra samhällsviktiga fastigheter ska hållas i riksdagen. På så sätt kan riksdagen ges besked om hur regeringen avser att agera i frågan och riksdagens partier ges möjlighet att debattera detta.

Stockholm den 1 juni 2023

Samuel Gonzalez Westling

Gruppledare Vänsterpartiet

§ 4 Anmälan om subsidiaritetsprövning

Talmannen anmälde att utdrag ur prot. 2022/23:39 för torsdagen den 8 juni i ärende om subsidiaritetsprövning av EU-förslag hade kommit in från näringsutskottet.

§ 5 Anmälan om fördröjt svar på interpellation

Följande skrivelse hade kommit in:

Interpellation 2022/23:352

Till riksdagen

Interpellation 2022/23:352 Risken för värmebölja och torra kommande sommar

av Malin Larsson (S)

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 16 juni 2023.

Skälet till dröjsmålet är sjukdom och redan inbokade engagemang.

Stockholm den 9 juni 2023

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Peter Kullgren (KD)

Enligt uppdrag

Fredrik Ahlén

Expeditionschef

§ 6 Anmälan om faktapromemoria

Talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen hade kommit in och överlämnats till utskott: 2022/23:FPM95 Ändring av Eurovinjettdirektivet *COM(2023) 189* till trafikutskottet

§ 7 Ärenden för bordläggning

Prot. 2022/23:122

12 juni

Följande dokument anmäldes och bordlades:
Skatteutskottets betänkande
2022/23:SKU20 Redovisning av skatteutgifter 2023

Utrikesutskottets betänkanden
2022/23:UU12 Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa under
2022
2022/23:UU13 Europarådet

Socialutskottets betänkande
2022/23:SoU17 Barn och unga inom socialtjänsten

§ 8 Granskningsbetänkande

*Gransknings-
betänkande*

Konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU20
Granskningsbetänkande
föredrogs.

Inledning

Inledning

Anf. 1 ERIK OTTOSON (M):

Herr talman! Jag får äran att inleda denna debatt i dag i ordföranden Ida Karkiainens frånvaro. Ibland är transportmedlen till huvudstaden inte så punktliga som man skulle önska, men Ida kommer snart att ansluta.

Konstitutionsutskottet överlämnar i dag sitt granskningsbetänkande för detta riksmöte till kammaren. Det har varit en granskning som har ställt konstitutionsutskottet på prov på flera sätt, där vi för tredje mandatperioden i rad försöker eftersträva att finna enighet bland utskottets alla partier i vårt granskningsbetänkande. Och, herr talman, jag kan stolt meddela att konstitutionsutskottet också denna gång har lyckats med denna enighet.

Detta är någonting som började under herr talmannens egen ledning, när han var ordförande i konstitutionsutskottet, tillsammans med den tidigare talmannen Björn von Sydow, som då var vice ordförande i KU. Det fortsatte under den förra mandatperioden, under ledning av Karin Enström som ordförande och Hans Ekström som vice ordförande. Och detta har vi i KU att vårda och värna under denna mandatperiod, där vi lägger partipolitiken åt sidan och fokuserar på det som är konstitutionellt rätt, riktigt och relevant, och där vi ska göra kongruenta bedömningar av våra ärenden och försöka skapa en form av gemensam konstitutionell bas att stå på.

Det är många ärenden som har gått igenom under denna granskning, och jag kommer inte att kunna djupdyka i alla. Men någonting som jag ändå vill fästa kammarens uppmärksamhet på är det sätt som KU detta år har valt att hantera några så kallade uttalandeärenden under ”Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning” (kapitel 3). Vi väljer där att samla ihop en grupp ärenden, så kallade uttalandeärenden, och behandla dem gemensamt. Bakgrunden till detta är det över tid ökande antalet statsråd som har anmälts för uttalanden av olika slag, där KU har konstaterat att det måste

finnas en konstitutionell grund för vår granskning. Och i alla uttalandeärenden har det inte varit en övertydlig sådan konstitutionell grund som ligger som bas.

Vi försöker här tydliggöra vad konstitutionsutskottet har för konstitutionell roll genom att avgränsa vad vi gör bedömningar av på ett sådant sätt att sådant som handlar främst om politisk debatt, uttalanden i formen av en politisk debatt eller en politisk diskussion, nog inte var det som avsågs när man i regeringsformen beskrev vikten av saklig och korrekt kommunikation och information.

Några sådana ärenden handlar om den kärnkraftsdebatt som har varit, där det har gjorts anmälningar från flera olika håll mot både den nuvarande regeringen och den förra regeringen. Det finns också flera andra ärenden som handlar om annat än kärnkraft. Jag skulle nog vilja påstå att den som är utan skuld i detta avseende får kasta den första stenen. Jag tror att alla partier i kammaren i någon mån har varit bidragande till att öka antalet anmälningar som handlar om uttalanden i största allmänhet utan någon specifik konstitutionell grund i det avseende som KU nu har valt att begränsa sin granskning till.

Varför gör vi då detta? Jo, det handlar om att försöka skapa ett förtroende för KU:s granskning som också står sig långsiktigt. Om KU blir en plats där man kan försöka belägga sina motståndare med att i en politisk debatt ha uttryckt sig på ett sätt som man själv inte tycker är helt sakligt och KU sedan ska bli någon form av sanningsvittne i detta, då kommer vi att ha väldigt svårt att över tid vidmakthålla den enighet som vi har när politiken söker sig in i vår bedömning på ett sätt som inte är ändamålsenligt, och vi kommer också att ha svårt att upprätthålla förtroendet för utskottet som institution och att det är just det konstitutionella som vi granskar och bedömer, inte det politiska.

I en politisk fri och öppen debatt måste det finnas möjligheter för polemiserande och tillspetsade uttalanden. Men med detta sagt inskräper konstitutionsutskottet också vikten av att uttalanden i allt väsentligt är korrekta och sakliga. Om man ska ha en fri, öppen och demokratisk debatt bygger det på att alla, såväl statsråd som andra framträdande förtroendevalda, eftersträvar just denna sakliga och korrekta debatt. Det gynnar vår demokrati, det gynnar vårt öppna samtal och det gynnar vår öppna debatt och fria åsiktsbildning.

Herr talman! Med detta sagt kan jag varmt rekommendera detta som god läsning.

Anf. 2 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! En av konstitutionsutskottets viktigaste uppgifter är att granska regeringens arbete, och det har vi gjort i över 200 år.

Årets granskning är den femte som jag deltar i. Inför varje gång har jag personligen varit lite osäker på ifall vi kommer att lyckas hålla i den vana som utskottet skaffade sig de sista åren under herr talmannens tid som ordförande i konstitutionsutskottet. Och jag är ganska glad över att KU faktiskt lyckades lämna ett enigt betänkande även i år. Det är en framgång för oss som partier att med gemensamma ansträngningar lyckas finna enighet och värna den tradition som vi nu har skaffat oss att värna KU:s roll och att bedöma regeringar oavsett politisk färg utifrån likadana grunder.

Utöver att värna det gemensamma arbetssätt vi nu har skaffat oss har vi i år utvecklat KU:s arbete med granskningen, och jag hoppas att vi kommer att kunna hålla i det även kommande år.

Herr talman! Det vi gemensamt har kommit fram till – vilket kanske inte verkar vara ett särskilt stort steg utifrån sett men faktiskt är ganska stort för oss i KU – är ett nytt sätt att hantera de ärenden som rör ministrars uttalanden. Utifrån vårt synsätt anser vi att inlägg i en politisk debatt i första hand bör granskas och debatteras inom det offentliga samtalet, inte inom ramen för den konstitutionella granskning som KU gör.

Över tid har allt fler anmälningar till utskottet kommit att gälla om ett uttalande varit korrekt i sak eller inte. Det är givetvis alltid viktigt att granska ministrars uttalanden, och det kommer KU även fortsättningsvis att göra. Men det är som sagt vår vilja att avgränsa det vi granskar till sådant som är av konstitutionellt värde.

Detta betyder inte att vi anser att det är fritt fram för statsråd att säga vad som helst, utan utskottet pekar särskilt på att alla statsråd och förtroendevalda på ledande positioner har ett stort ansvar för hur debatten förs samt att man genom medvetet felaktiga eller osanna uttalanden omöjliggör inte bara en seriös politisk debatt utan också inverkar negativt på åsiktsbildningen i samhället, vilket i förlängningen leder till en försvagning av vår demokrati.

Som utskottet framhåller vi också att en fri och öppen debatt är av grundläggande betydelse i en demokrati. Inlägg i den politiska debatten som görs kan vara både tillspetsade och polemiska och bör så kunna vara, men vi förutsätter att de är korrekta i sak.

Jag tycker att det är en framgång för oss i utskottet att vi har hittat ett sätt att hantera dessa ärenden och att vi har ett gemensamt mål för hur de ska hanteras framöver.

Herr talman! En annan framgång för i år som jag tycker är värd att belysa är att vi som sagt har lyckats hålla i vår vana att lämna ett enigt betänkande, trots att vi i år har granskat två regeringar med olika politisk färg. Det kanske framstår som ett enkelt jobb nu när vi står här och är eniga, men vägen dit är ofta ganska lång och har så varit även i år.

Jag vill såklart rikta ett stort tack till utskottet, men framför allt vill jag tacka det fantastiska kansli som vi har till vår hjälp. Utan kansliet hade vi definitivt haft mycket svårare att nå enighet. Utan att avslöja för mycket om vårt arbete i utskottet kan man väl konstatera att vi ibland fastnar i våra diskussioner, och när de blir alltför långdragna är det inte ovanligt att vi ber kansliet att ge förslag till kommande möte. Och som genom något slags magi lyckas de allt som oftast ge oss ett förslag till text som fångar upp alla de perspektiv och nyanseringar som vi har efterfrågat. Kort sagt skulle vi inte klara oss utan vårt kansli. Då hade vi troligtvis haft granskningsdebatten långt mycket senare i år.

Herr talman! I årets granskning har vi behandlat 26 anmälningar, och vi pekar på brister i 5 av fallen. Noterbart är att 10 av anmälningarna gäller så kallade uttalandeärenden, där vi väljer att inte göra bedömningar.

Ett av de ärenden som vi har behandlat och bedömt och som jag personligen tycker är ett av de mest intressanta i årets granskning är det som rör beredningen av sekretessen kring elstödet. Där konstaterar vi att behovet av brådskande beredning i alla fall delvis hade kunnat begränsas om man hade kunnat inleda arbetet tidigare än vad som gjordes. Den korta

tidsramen påverkade också förutsättningarna för riksdagens behandling genom den förkortade motionstiden. Vi framhåller även att det endast undantagsvis kan vara aktuellt att lägga fram lagförslag till riksdagen med så pass kort tid fram till ikraftträdandet som nu blev fallet.

Jag återkommer till övriga ärenden senare.

Anf. 3 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! Vi i konstitutionsutskottet slutförde för ett par veckor sedan vår årliga granskning av regeringsärendenas handläggning och statsrådets tjänsteutövning, den så kallade vårgranskningen, vilken vi debatterar i dag.

Detta är en granskning som tjänar till att se om regeringen och dess statsråd följer vårt konstitutionella regelverk och, när så inte är fallet, rikta kritik mot den eller dem som inte skött sig prickfritt. Även i ärenden där det inte finns anledning till direkt kritik kan KU uttala sig för att påpeka att det finns förbättringspotential.

Det betänkande vi debatterar i dag och som heter KU20 är på cirka 160 sidor exklusive bilagor. Det är alltså omfattande läsning för den som vill veta mer i detalj vad KU har kommit fram till och hur vi har kommit fram till det. Som sagts tidigare har vi behandlat 26 ärenden, och i 5 av dem har vi delat ut kritik. I ytterligare en handfull ärenden gör vi medskick till regeringen för att påpeka att det finns utrymme för förbättringar.

Inledningsvis vill jag precis som Jessica Wetterling framföra ett stort och varmt tack till utskottets kansli, som med sitt oerhört professionella handlag bistått oss ledamöter under arbetets gång. Kansliet har stor del i att vi har en så pass gedigen slutprodukt att lämna över till riksdagen, liksom att den har blivit klar i tid.

Jag vill även passa på att tacka mina kollegor i utskottet för ett väl utfört arbete och ett mycket gott samarbete. Emellanåt har diskussionerna varit intensiva – ja, ibland närmast hetsiga – och argumenten för eller emot en viss inriktning i ett ärende har studsat mellan oss. Men det känns fint att kunna stå här och uppriktigt säga att diskussionerna i utskottet hela tiden har förts i en respektfull ton och med ambitionen att komma framåt och nå ett resultat i samförstånd.

Herr talman! Att vara ledamot i KU är arbetstyngt; det känner herr talmannen väl till. Men samtidigt är det upplyftande att sitta i ett utskott som är så inriktat på att slutligen nå resultat i samförstånd och där sakförhållanden står i centrum för de bedömningar vi så småningom landar i.

Säkerligen har varje utskott i riksdagen och hur man arbetar där en viss särprägel, men jag vågar ändå påstå att vårt arbetssätt i konstitutionsutskottet skiljer ut sig från resten på flera sätt. Det är vårt ansvar att lyfta oss över sådant som slängigt kan kallas partipolitiskt käbbel och fokusera på vad som är konstitutionellt viktigt och riktigt. Sedan många år, även under den tid då herr talmannen ledde konstitutionsutskottet, har vi ambitionen att nå enighet för att därmed ge de uttalanden vi gör i detta betänkande särskild tyngd.

En sådan respektfull ton i politiken, liksom en uppriktig vilja att lyssna på varandras argument och ta till sig dem, tror jag behövs – och faktiskt även efterfrågas – mer än kanske någonsin tidigare. Tyvärr har vi nämligen ett rätt polariserat debattklimat i dag, med många gånger ett högt tonläge

där klatschiga uttalanden, spetsiga formuleringar och ibland tyvärr också en aggressiv ton ges företräde framför en sansad och saklig debatt.

I går lyssnade jag på ett uppfriskande reportage i P1:s *Godmorgon världen*. Det handlade om just den tråkiga utvecklingen att politiker avbryter varandra i debatter och försöker få in enkla poänger trots att det de säger inte alltid är helt sanningsenligt. Detta hade några politiker i Tyresö reagerat på. De var av olika politisk färg och intervjuades i reportaget, och de hade bestämt sig för att arbeta emot detta för att åtminstone i kommunpolitiken få ett bättre samtalsklimat.

I förlängningen handlar det även om förtroendet för politiker bland våra väljare. I reportaget intervjuades flera slumpvis utvalda personer som reportern träffade på Centralstationen i Stockholm, och samtliga av dessa beklagade denna tråkiga utveckling. De efterfrågade just mer saklighet och fokus på vad man vill göra. De ville inte höra anklagelser mot andra för vad de möjligen gjort tidigare utan något mer framåtsyftande och konstruktivt.

Här hoppas jag att vi ledamöter i konstitutionsutskottet kan tjäna som goda exempel på hur man kan arbeta tillsammans, samtliga riksdagspartier oavsett politisk färg, och trots hetsiga debatter och diskussioner ändå nå fram till en konstruktiv lösning på problemen.

Herr talman! Det är glädjande att stå här efter vårens tuffa och intensiva arbete och debattera med övriga ledamöter i KU. Detta är ett betänkande där vi, vilket tidigare talare har varit inne på, även i år kan uppvisa en total enighet kring våra bedömningar.

Tidigare talare har också varit inne på att detta betänkande innehåller något nytt, nämligen att KU landar i att faktiskt inte göra några enskilda bedömningar i ett tiotal ärenden. Det är ärenden som rör uttalanden av statsråd och där anmälaren har anfört att uttalandet inte är korrekt. Vi menar också att det saknas en konstitutionell aspekt som föranleder en särskild KU-granskning av varje ärende.

Jag vill verkligen, som flera av mina kollegor i utskottet har gjort, framhålla att detta är ett stort framsteg. Jag kommer också att återkomma till detta i senare anföranden. Det är tråkigt och inte konstruktivt med en utveckling där anmälningar till KU används som ett politiskt slagträ i stället för det som KU faktiskt är till för: att göra konstitutionella granskningar. Vi vill få stopp på den utvecklingen. Vi hoppas att övriga ledamöter i riksdagen tar till sig detta budskap, så att KU kan ägna sin kraft åt det som är konstitutionellt viktigt.

Anf. 4 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! Så är det då dags för den stora debatten om konstitutionsutskottets första granskning för mandatperioden vad gäller statsrådets tjänsteutövning och regeringens handläggning. Det är speciellt av flera skäl.

Utskottet har granskat både den förra regeringen och den som tillträdde efter valet; det händer inte varje år att man har flera regeringar att granska. Valet innebar också att utskottets sammansättning förändrades. Många erfarna ledamöter lämnade utskottet i och med valet, och nya kom i stället – flera gör sin första mandatperiod i riksdagen. Detta har säkert inneburit en extra börda både för utskottskansliet och för utskottets mer erfarna ledamöter.

Det var kanske inte alltigenom självklart att den sedan några mandatperioder vunna konsensusambitionen, med gemensamma ställningstaganden över parti- och blockgränserna, skulle råda även den här gången eftersom det var så många som inte var uppfostrade i och präglade av den kulturen. Tack vare kansliets erfarna och sakliga framställningar och ett presidium med stor integritet har vi dock även denna gång kunnat leverera ett enigt granskningsbetänkande. Det är en viktig markering: Konstitutionsutskottets granskning förhåller sig till i vilken mån statsråden och regeringen har hållit sig till konstitutionen, Sveriges grundlagar och övriga regelverk och har på det hela taget kunnat lägga partipolitiska lojaliteter åt sidan.

Även jag vill uttrycka min stora tacksamhet till det synnerligen kompetenta kansliet och de goda kollegorna i utskottet för spänstiga diskussioner och gott samarbete.

Utskottet påtalar i år brister i endast 5 ärenden, vilket förmodligen också är ganska unikt – jag vill minnas att det rörde sig om 14 ärenden förra året.

Något som präglat många av ställningstagandena är konstitutionsutskottets roll som den goda revisorn, som inte i första hand avkunnar svulstiga domar utan på ett mer lågmält och återhållsamt sätt ger medskick och pekar på förbättringsområden. Detta är ett välgörande förhållningssätt, tycker jag efter 25 år som förtroendevald varav drygt 20 år på heltid och den senaste mandatperioden i riksdagen. Man kan ju lätt tröttna på att mycket annars handlar om att vinna snabba politiska poäng.

Ur det perspektivet är det ett styrkebesked att KU enhälligt har kommit fram till att lägga ett stort antal anmälningar helt åt sidan om de grundar sig i ett polemiskt och tillspetsat uttalande från något statsråd och om anmälaren önskar en bedömning av sanningshalten i uttalandet. Detta är knappast KU:s uppdrag. Därför har vi dragit upp en tydlig skiljelinje för vilka typer av uttalanden som vi bedömer vara rimliga att granska. Det gäller exempelvis uttalanden som har gjorts i direkt anslutning till riksdagens kontrollmakt, som svar på skriftliga frågor från en riksdagsledamot, i en interpellationsdebatt eller då regeringsföreträdare informerar om regeringens ställningstagande och planering. Denna sällning välkomnar Kristdemokraterna.

Urskillningen när det gäller huruvida någon ska KU-anmälas har under åren förflackats och har snarast blivit en arena för politiska utspel. Det är min och utskottets förhoppning att partierna ska ta till sig detta och i framtiden tänka sig för lite mer när det gäller om någonting specifikt kvalificerar sig för en KU-anmälan eller om det snarare lämpar sig för allmän politisk debatt.

Jag återkommer när det gäller de enskilda kapitlen.

Anf. 5 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har genomfört sin årliga granskning av regeringens arbete utifrån de anmälningar om eventuella brister som gjorts till utskottet. Jag har deltagit för första gången, inte bara i KU utan även i riksdagen, och tillhör den skara som kanske inte har uppfostrats helt i KU:s anda – jag hoppas att detta tas som ett löfte snarare än som ett hot.

En del företeelser och diskussioner har gjort starkare intryck än andra. Ett exempel är hur fantastiskt utskottets kansli har arbetat. Med en närmast

magisk precision har kansliet uttolkat såväl vaga och ibland aningen motsägelsefulla som mycket tydliga men kanske omöjliga förslag från utskottets ledamöter – jag själv inräknad. Jag ska inte heller förringa det förtjänstfulla arbete som utskottets presidium har gjort mellan utskottets möten och, såvitt jag förstår, ibland även under utskottets möten.

Jag vill också rikta ett tack till våra riksdagskollegor, som faktiskt använder sig av möjligheten att granska och att ställa frågor. Har detta gått rätt till? Är dessa uppgifter verkligen riktiga? Har det lett till beslut som annars kanske inte skulle ha tagits? Det finns som bekant flera möjligheter att göra detta – en anmälan till KU är förvisso den mest synliga men inte den enda.

I följande inlägg kommer jag att ta upp några av de ärenden som utskottet har behandlat, vilket leder mig till att fundera på om det hade gått att göra på ett annat sätt.

Jag kan inledningsvis konstatera att årets granskning, som flera ledamöter redan påpekat, har inneburit att anmälningar som rör enskilda uttalanden i vissa fall har behandlats samlat av utskottet. Som nybliven ledamot av både riksdagen och utskottet kan jag tycka att detta är en rimlig ordning. Det finns en poäng med att markera att det inte är konstitutionsutskottets sak att avgöra frågor om politiskt färgade uttalanden och vem som har rätt eller fel och att därmed också spara tid för utskottets arbete.

Ett problem med fenomenet kommunikation är att man ofta tror att den har ägt rum. Det är inte alldeles ovanligt i sammanhang där det handlar om att publicera saker på till exempel en organisations hemsida. Att lägga ut ett pressmeddelande på nätet är knappast kommunikation i sig. Detta gäller förvisso inte bara regeringar utan alla typer av organisationer, och det blir inte problematiskt förrän det man vill ha sagt inte har nått den eller dem som det berör.

Herr talman! Jag har några punkter som jag kommer att bära med mig till nästa års granskningar och kanske framför allt i den politiska vardagen i vårt gemensamma arbete för demokratins bästa.

Till att börja med vill jag säga att ting tar tid, som den förträfflige danske forskaren, filosofen och författaren Piet Hein uttryckte det. Detta ska man ha respekt för. Att korta tider för beredning kan se ut som en angelägen gärning för att visa på handlingskraft, men det bör egentligen undvikas – annars blir det snarare motsatsen.

Som jag sa: Kommunikation är svårt. Man måste kunna sätta sig in i mottagarens förutsättningar att ta till sig ett meddelande om att det till exempel från i övermorgon inte blir någon bonus för elbilsköp.

Fakta ska naturligtvis vara korrekta. Här finns en sorts fallande skala – det är rimligt att uppgifter som ingår i svar på interpellationer eller skriftliga frågor är korrekta och kontrollerade mot lämpliga och trovärdiga källor. Samtidigt får man godta att det i en debatt utan manus kan bli mer tillspetsat eller polemiskt. Generellt sett är det dock oftast inte något stort problem att hitta och värdera källor. På mitt område, alltså det som har med klimat, miljö och hållbarhet att göra, har antalet bedömda vetenskapliga artiklar ökat mångfalt de senaste decennierna.

Jag ber att få återkomma till dessa funderingar i enskilda ärenden och tackar för ordet så här långt.

Anf. 6 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Eftersom det är första gången jag deltar i den årliga vårgranskningen är jag tacksam över att få ta del av den kunskap som såväl kansli som mina kollegor besitter när vi ska ta oss an och förstå vitt skilda delar av regeringens arbete för att kunna granska desamma. Jag är också imponerad av det allvar som genomsyrar utskottet och den strävan efter enighet som präglar arbetet inom utskottet. I en tid av högt tonläge och polarisering och när det allt oftare varnas för demokratins tillbakagång behövs det stabila institutioner som inte dras med utan som med saklighet tar sig an de uppgifter de är satta att utföra.

Herr talman! Generellt kan vi konstatera att vi har relativt få brister att redovisa i år. Det innebär inte att 2022 var ett exceptionellt lugnt år. Tvärtom var det ett år präglat av Putins invasion av Ukraina, elkris och valrörelse.

Som flera av mina kollegor varit inne på är det som sticker ut i årets granskning utskottets hantering av uttalandeärenden. Riksdagsledamöters möjlighet att anmäla ministrar och regeringen i de fall de anser att de regler som finns för regeringsarbetet inte har följts är ett viktigt led i riksdagens kontrollfunktion. Vi har dock på senare år sett ett ökat antal anmälningar som snarare handlar om en bedömning av ett uttalande som ligger mer inom ramen för en politisk debatt än om ett uttalande som bör granskas utifrån ett konstitutionellt perspektiv.

Vid ett flertal tillfällen under åren har dessutom anmälan till KU hänvisats till som en anledning för ett statsråd att inte svara på frågor från exempelvis medierna. Det är en utveckling som riskerar att lägga locket på den pågående debatten och försvåra för den mediala granskningen.

För riksdagsledamöter finns flera alternativ att utöva kontrollfunktion på när det gäller denna typ av uttalanden, exempelvis skriftliga frågor och interpellationer. De har dessutom fördelen att de tidsmässigt ligger mer nära i tid än KU:s årliga granskning.

Herr talman! Utifrån detta har vi valt att inte göra bedömningar i ett antal granskningsärenden som rör uttalanden. När det gäller uttalanden som kan anses väl förberedda, exempelvis uttalanden i en interpellationsdebatt, som i fallet med dåvarande klimat- och miljöministern Annika Strandhälls uttalande om ny kärnkraft, finns det fortsatt anledning för utskottet att bedöma dessa.

Men oavsett om det rör ett uttalande som vi granskat eller ej förväntar vi oss fortsatt att uttalanden från såväl statsråd som förtroendevalda ska vara sakliga, korrekta och bygga på fakta. Vi har alla ett ansvar att värna vår demokrati och inte ryckas med i ett tonläge i debatten som i förlängningen kan leda till ett minskat förtroende för demokratin. Dock bör uttalanden som har karaktären av inlägg i en politisk debatt i första hand granskas inom ramen för just den politiska debatten och i det offentliga samtalet.

Avslutningsvis och innan vi går in på de enskilda ärendena vill jag tacka kollegor och utskottskansli för det arbete de har lagt ned och det engagemang de har visat under våren. Ett särskilt tack vill jag rikta till ordföranden och vice ordföranden som har dragit ett tungt lass under denna granskning, eftersom vi har varit flera nya i utskottet. De har utfört sitt arbete på ett mycket förtjänstfullt sätt och med stor integritet.

Anf. 7 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! Tutande studentflak, visslande ångbåtar på Strömkajen och vaktparadens mässingsmusik är alla säkra tecken på att sommaren har kommit till Stockholm. Men här inne i riksdagen är nog det förmodligen säkraste sommartecknet debatten om konstitutionsutskottets granskningsbetänkande.

I år är betänkandet särskilt viktigt givet att ett enigt utskott har enats om en mycket viktig princip: När det rör anmälningar om statsrådets uttalanden ska KU:s granskning framgent avgränsas till uttalanden där det kan ställas konstitutionellt berättigade krav på uttalandena. Uttalanden som i huvudsak gjorts som ett led i den allmänpolitiska debatten, där den som uttalat sig mer gjort det i egenskap av företrädare för ett parti, lämpar sig mindre väl för att granskas av KU.

Uttalanden som görs av ett statsråd som lämnar information i egenskap av statsråd är däremot ett exempel på när KU kan och ska granska statsråden. Interpellations svar till riksdagens ledamöter är ett bra exempel på sådant som bör granskas som en del av riksdagens kontrollmakt.

Härigenom kan KU fokusera på sitt verkliga uppdrag – att granska statsrådets tjänsteutövning – i stället för att felaktigt göra anspråk på att vara något slags politiskt facit. Jag tror att detta på lång sikt kommer att öka digniteten i inlämnade anmälningar och utskottets ställningstaganden samt gynna den parlamentariska demokratin.

Herr talman! Med detta sagt övergår jag till att uppmärksamma två ärenden väckta av Sverigedemokraterna, där KU har funnit brister i statsrådets tjänsteutövning. Det ena ärendet handlar om före detta utrikesminister Ann Lindes uttalande precis innan den ryska fullskaliga invasionen om att svensk vapenexport till Ukraina inte var möjlig utan att ändra regelverket. Det andra ärendet rör ett uttalande av före detta klimat- och miljöministern Annika Strandhäll under en interpellationsdebatt, det vill säga vid just ett sådant tillfälle som utskottet fastslagit ligger inom kärnan för dess granskningsområde. Jag kommer att tala mer om dessa ärenden längre fram i debatten.

Anf. 8 IDA KARKIAINEN (S):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag inte hann till inledningen av debatten. Låt mig dock vara tydlig med att jag vaknade i tid, klockan fyra i morse, men att både flyg och tåg var försenade. För detta förtjänar både föregående och nuvarande regering kritik.

Herr talman, ärade ledamöter och åhörare! Det känns alltid högtidligt när konstitutionsutskottet håller sin så kallade dechargedebatt om det utlåtande som konstitutionsutskottet avger varje år när det gäller granskningen av regeringen och dess statsråd – en över 200 år lång tradition.

Vi beviljar eller avstyrker numera inte ansvarsfrihet, vilket KU gjorde förr i tiden. Vad vi däremot gör är att granska och peka på brister om sådana finns. Det är dock inte fråga om några brister i rena politiska ställningstaganden; det är viktigt att komma ihåg. Hade det varit så hade vi kanske haft åtta olika utlåtanden, ett från varje parti. I stället rör det sig om brister i relation till de lagar och regler och den praxis som regering och statsråd har att förhålla sig.

Varför är enigheten så viktig för konstitutionsutskottet? Jo, av just detta skäl. Regeringsformens och våra andra grundlagars bestämmelser ligger

fast och bör betraktas på samma sätt oavsett färg på regering. Att tolka olika undergräver både trovärdigheten i regeringsarbetet och våra grundlagar.

Vi kan konstatera att det under alla år funnits ett slags gyllene regel för konstitutionsutskottet: Så som partier i regeringsställning önskar att regeringen ska fungera så ska ock partier i opposition önska att regeringen ska fungera. Denna gyllene regel är viktig att minnas oavsett sida.

Herr talman! KU har haft åtta år av i stort sett eniga granskningsbetänkanden, och nu kan vi som sagt lägga till ett nionde. Det var Andreas Norlén och Björn von Sydow, dåvarande ordförande och vice ordförande i utskottet, som startade traditionen, och därefter har Karin Enström och Hans Ekström fortsatt att förvalta den liksom nuvarande ledamöter i utskottet.

Det är ingen enkel uppgift, herr talman. Regeringspartierna vill givetvis att regeringen ska vara så klanderfri som möjligt, och oppositionen vill att regeringen ska anmärkas för minsta lilla snedsteg. Det är lätt att falla in i sin egen försvarslinje och inte se bjälken i sitt eget öga.

Men vi visar på fortsatt ansvarstagande för konstitutionsutskottets betydelse genom att uppnå enighet. Vi stärker ytterligare förtroendet för riksdagens kontrollmakt och ytterst för riksdagen och den parlamentariska demokratin.

Jag verkligen tacka kollegorna i utskottet för ett konstruktivt samarbete. Det är en ny mandatperiod, vi har haft ett regeringsskifte, och konstitutionsutskottet är ett mycket arbetsintensivt utskott. Vi har stundvis haft en intensiv debatt, men den har alltid varit respektfull. Jag vill också passa på att tacka vårt kansli, vilket många har gjort före mig, som bistår oss ledamöter i arbetet på ett oerhört förtjänstfullt sätt.

Så till vad vi funnit vid årets granskning. Vi har granskat totalt 26 ärenden: 9 ärenden riktade mot den tidigare regeringen och 17 mot den nuvarande. Vi har funnit brister i 5 av ärendena. Varje år inkommer mellan 20 och 40 anmälningar, så det är varken färre eller fler än tidigare.

Jag tänker inte gå in på detaljerna i ärendena – det kommer mina kollegor att göra senare i debatten. Jag vill också i sammanhanget säga att jag inte har deltagit i de ärenden som rör granskningen av den förra regeringen, då jag själv ingick i den.

Däremot vill jag göra några korta övergripande reflektioner. Det gäller de ärenden som handlar om den snabba beredningen. Riksdagen kan inte bli ett forum och ett föremål för en snabb beredning i tid och otid. Vi har visat genom åren att vi är väldigt handlingskapabla och kan agera snabbt när det behövs, men detta verktyg ska användas mycket sparsamt och med varsamhet.

(TALMANNEN: Fyra minuter går väldigt fort.)

Ja, herr talman, det gör de!

Jag ska också säga, precis som jag tidigare var inne på, att vi utgör den goda revisorn i många ärenden. Det kan vara värt att läsa och notera.

Herr talman! Låt mig avsluta med att säga att Sveriges nationaldag firades i förra veckan. Varje år uppstår diskussionen om varför vi firar just den 6 juni. Att Gustav Vasa valdes till kung är en orsak. En annan är att ett nyinrättat konstitutionsutskott arbetade fram en regeringsform som antogs den 6 juni år 1809. Det är en regeringsform som befäster riksdagens

kontrollmakt i form av ett granskande konstitutionsutskott – nydanande för sin tid. Låt oss värna detta organ för lång tid framöver!

Prot. 2022/23:122

12 juni

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Anf. 9 ERIK OTTOSON (M) replik:

Herr talman! Det hör inte till vanligheterna att vi begär replik på varandra i konstitutionsutskottet, framför allt inte i granskningsdebatten. Men jag tänkte slå två flugor i en smäll. Först och främst vill jag ta tillfället i akt att tacka konstitutionsutskottets ledamöter i allmänhet och Ida Karkiainen som ordförande i synnerhet för ett konstruktivt och värdigt arbete under konstitutionsutskottets granskning det här året. Det har varit väldigt roligt att arbeta under de omständigheter som vi tillsammans har kunnat skapa, och det har varit givande att få arbeta så nära tillsammans med Ida Karkiainen.

Jag vill också tacka kansliet för det fantastiska arbete som de har gjort.

Jag hoppas att herr talmannen förlåter mig för att jag kapar systemet på detta sätt och låter Ida Karkiainen få ytterligare två minuter att avsluta sitt anförande.

Anf. 10 IDA KARKIAINEN (S) replik:

Herr talman! Jag vill också verkligen tacka vice ordföranden i utskottet Erik Ottoson. Han inte bara räddar mig många gånger, som ni har märkt under denna debatt. Han är också en mycket konstruktiv part, tillsammans med alla övriga ledamöter i utskottet. Jag vill också tacka för denna möjlighet att fylla ut de korta minuter som jag fick.

Det jag inte hann säga i inledningen var bland annat något om vårt nya sätt att arbeta. Detta är något som vi har diskuterat tillsammans. Uttalandeärendena har under en lång tid utvecklats både till att bli fler och till att handla om de politiska inlägg som görs i intervjusituationer. Dessa inlägg får vi i konstitutionsutskottet väldigt svårt att granska. Inte oväntat rör årets uttalandeärenden till stor del energifrågor och en hel del uttalanden när det gäller kärnkraft. Konstitutionsutskottets ledamöter må vara väl insatta i energifrågor av olika slag, men konstitutionsutskottet är inte den plats där vi ska debattera kärnkraft eller avgöra kärnkraftens historiska utveckling, utan det sker i andra forum.

Det jag också skulle säga i min inledning var att det finns en tendens, både när det gäller dåvarande regering och nuvarande regering, att en del statsråd ibland väljer att gömma sig bakom KU-anmälningar för att inte uttala sig om sin politik eller om en viss fråga. Vi vill i utskottets arbete påminna om att en KU-anmälan inte gör att en regering eller ett statsråd kan välja att undvika att uttala sig om sin politik eller om en viss fråga. Det är ingenting som hindrar det. Detta är viktigt att slå fast. Det var de två saker jag tänkte säga.

Anf. 11 ERIK OTTOSON (M) replik:

Herr talman! Jag tackar Ida Karkiainen. Jag tycker också att det är värt att framhålla att när vi har gjort våra bedömningar i dessa ärenden har det aldrig handlat om någon form av kohandel, utan det har alltid handlat om rimliga diskussioner om var ribban ska ligga. Sedan kan det ha spänt över flera ärenden i vilka vi då ska göra kongruenta bedömningar för att hålla ihop det på ett snyggt sätt.

Jag vill också rikta min uppskattning till Ida Karkiainen och utskottets alla ledamöter för att det just är detta som är fokuset i vår granskning. Ida Karkiainen lyfter exempel på ärenden där vi har haft noggranna övervägningar som inte har handlat om partipolitik utan som har handlat om juridik och konstitutionella frågor och där vi har landat i någonting som vi sedan också kan stå för. Det kan svida lite grann när man kommer hem till en partigrupp som tycker att man borde kunna klämma åt andra sidan lite extra. Det tror jag att vi båda har upplevt i olika omgångar. Det är heller inte alltid helt enkelt att förklara för de rena politiska varelser och djur som rör sig i den här kammaren till vardags varför vi väljer att till exempel göra en så nästan drastisk sak som vi har gjort i år med de så kallade uttalande-ärendena. Men till syvende och sist handlar det om att slå vakt om den konstitutionella grunden för konstitutionsutskottets granskning och i förlängningen om förtroendet för institutionen.

Jag ser väldigt mycket fram emot att få tillbringa de kommande åren i utskottet tillsammans med Ida Karkiainen och de övriga ledamöterna och fortsätta att slå vakt om utskottets integritet. Jag ska låta undslippa mig att jag kanske egentligen hade haft tankar på att söka mig till ett annat utskott den här mandatperioden, herr talman. Men som saker och ting nu har fallit sig är jag väldigt tacksam för att min partigruppledning satte ned foten och sa något annat. Jag ser väldigt mycket fram emot de kommande åren!

Anf. 12 IDA KARKIAINEN (S) replik:

Herr talman! Jag tackar vice ordföranden Erik Ottoson för de fina orden. Jag vill verkligen rikta samma ord tillbaka till vice ordföranden! Jag däremot hade så klart sett fram emot att fortsätta att vara i regeringsställning, och nu blev det inte så – men vad kan vara en roligare roll när man är i oppositionsställning än att vara i konstitutionsutskottet? Jag tror inte att det finns någon roligare roll. Men det är inte bara för den sakens skull, utan även för de sakfrågor vi behandlar.

Jag vill passa på att säga att det har funnits stunder i konstitutionsutskottets historia där debatten tidvis har varit lite infekterad. Det har varit svårt att nå varandra och svårt att hitta det förtroendefulla samtalet. Jag upplever verkligen att vi har ett utskott bestående av ledamöter som är seriösa och engagerade och som verkligen vill nå framåt i detta arbete och att det finns en konsensus om hur viktigt det är med seriositet i det här arbetet. Det är kanske ingenting som brukar uttalas från den här talarstolen, men jag tror att den här debatten har visat prov på att politiken också kan handla om att vi uppskattar varandra rent politiskt, även om vi står långt ifrån varandra i sakfrågor. Det känns väldigt fint och är någonting att vårda.

*Vissa frågor om
regeringens
förhållande till
riksdagen (kapitel 1)*

Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen (kapitel 1)

Anf. 13 AMALIA RUD PEDERSEN (S):

Herr talman! Jag ser mig inte bara som en svensk medborgare utan också som en europeisk medborgare.

Som europeisk medborgare är jag precis som alla andra EU-medborgare en del av en större gemenskap, en europeisk familj, där jag har möjlighet att resa fritt mellan unionens länder men också möjlighet att arbeta, studera eller leva som pensionär i andra länder än mitt hemland.

Europeiska unionen är viktig av en rad olika skäl, men i tider av krig och kris är den viktigare än någonsin. Det har vi sett under de senaste åren under både coronapandemin och energikrisen i Europa och inte minst under och efter Rysslands invasion av Ukraina.

Inför att Sverige gick med i EU 1995 gjordes en grundlagsutredning som berörde riksdagens ställning i förhållande till stundande medlemskap.

Grundlagsutredningen kom bland annat fram till att en viss försvagning av riksdagens ställning skulle kunna komma att ske, då mycket av den beslutsmakt som Sveriges riksdag tidigare haft i och med medlemskapet skulle förskjutas till EU-nivå.

För att dessa beslut skulle kunna fattas i så god demokratisk ordning som möjligt ansåg utredningen att det borde inrättas en EU-nämnd i Sveriges riksdag. Nämnden skulle fokusera på samråd mellan riksdag och regering inför förhandlingar och beslut på europeisk nivå.

Herr talman! I årets granskning av regeringens förhållande till riksdagen har konstitutionsutskottet granskat tre anmälningar som rör regeringens förhållande till och samråd med EU-nämnden.

Utskottet har granskat infrastruktur- och bostadsminister Andreas Carlsons underlåtenhet att samråda med EU-nämnden och trafikutskottet inför mötet med EU:s transportministrar.

Utskottet har också granskat jämställdhetsminister och biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandbergs samråd med riksdagen inför Epscomötet som skulle behandla direktiv om bättre arbetsvillkor för plattformsarbete.

Dessutom har utskottet granskat finansminister Elisabeth Svantesson samråd med EU-nämnden om EU:s årsbudget för 2023.

De olika granskningarna ger upphov till fler eller färre synpunkter från konstitutionsutskottet.

I den sistnämnda granskningen om samråd inför EU:s årsbudget konstaterar ett enigt utskott att det hade tett sig naturligt om regeringen och EU-nämnden gemensamt vid ett samråd kunnat komma fram till hur Sverige skulle lägga sin röst om förhandlingarna föll ut på olika sätt, alternativt om regeringen återkommit till EU-nämnden för ett nytt samråd före rådsmötet.

I granskningen som utskottet gjort av jämställdhetsminister och biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandbergs samråd med riksdagen inför Epscomötet konstaterar utskottet att en förutsättning för att riksdagen ska kunna få insyn och reellt inflytande och påverka beslutsprocesserna är att EU-nämnden får skriftliga underlag i rimlig tid för att kunna förbereda sig för ett samråd och också tid att diskutera i partigrupperna.

Herr talman! Jag kan efter vårens granskning konstatera att de farhågor som grundlagsutredningen lyfte fram inför att Sverige skulle bli medlem i Europeiska unionen till viss del tyvärr är aktuella i dag. Så ska det inte vara.

I regeringsformen 10 kap. 10 § står det att regeringen fortlöpande ska informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen.

I riksdagsordningen beskrivs detta närmare. Överläggningarna syftar nämligen till att stärka utskottens roll i riksdagens arbete med EU-frågor. Där beskrivs också vikten av att utskotten involveras tidigt i processen

snarare än senare så att utskotten har möjlighet att överlägga med regeringen innan frågorna kommer upp på rådsdagordningarna i Bryssel.

Att utskotten ska involveras tidigt var också något som den parlamentariska EU-kommittén, som 2016 fick i uppdrag att utreda riksdagens arbete med EU-frågor, kom fram till.

Att involvera såväl utskotten som EU-nämnden i ett tidigare skede blir återigen ett medskick från årets granskning. Om vi vill att Sverige ska vara en stark röst i den europeiska familjen måste riksdagens ställning och kunskap om sakpolitiska ämnen tillvaratas bättre. Det ligger ett stort ansvar på regeringen att möjliggöra för riksdagen att göra just detta.

Samtidigt som utskotten kan kalla till sig regeringen för egna överläggningar är det just regeringen som besitter ett enormt kunskapsövertag i förhållande till riksdagens organ. Det så kallade EU-maskineriet arbetar på i snabb takt. Dagordningar kan ändras snabbt, och då måste riksdagen redan vara med i processen. Det är en förutsättning för att riksdagen ska kunna känna tilltro till och lita på att regeringen för riksdagens talan i EU. Därför behöver regeringen ständigt se till att arbeta organiskt med såväl utskott som EU-nämnd.

Ett lyckat samråd eller en väl förberedd ståndpunkt är inte bevis på något välfungerande förhållande på sikt. Däremot är tre anmälningar och granskningar av en regering som vid tillfället suttit i tre månader tyckliga tecken på att såväl hela regeringen som enskilda statsråd behöver se över och utveckla hur de arbetar på bästa sätt med utskotten och EU-nämnden i aktuella EU-frågor. Där har regeringen nu ett viktigt arbete framför sig.

Anf. 14 FREDRIK LINDAHL (SD):

Herr talman! I detta granskningsbetänkande, KU20, har vi i avsnittet ”Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen” fyra av KU:s hanterade ärenden. Tre av dessa rör EU-nämnden.

Vi kan börja med att konstatera att EU-nämndens syfte är samråd och information mellan riksdagen och regeringen. Till skillnad från riksdagens olika utskott förbereder inte EU-nämnden förslag till riksdagsbeslut. Regeringen samråder med EU-nämnden inför varje möte i Europeiska unionens råd, det så kallade ministerrådet. Det gör man för att få en inriktning för hur Sverige ska ställa sig i olika frågor och ärenden som ska förhandlas och beslutas av ministerrådet.

När det sker förhandlingar behöver samrådet ibland ske på annat sätt än ett regelrätt fysiskt möte. Man kan till exempel genomföra samrådet över telefon, eftersom regeringen kan behöva få ett nytt mandat från riksdagen beroende på hur förhandlingarna fortlöper. Det är EU-nämnden som ger regeringen mandat för vilken åsikt som ska föras fram i EU-förhandlingarna. Trots att det inte finns något rättsligt krav för regeringen att följa exakt det som EU-nämnden beslutat om har KU slagit fast att regeringen måste ha mycket goda skäl om den inte följer det mandat den fått från EU-nämnden. Det är dessa parametrar som gör att det här blir en delikat dynamik, förenad med praxis, överenskommelser och riktlinjer.

Varje år är det brukligt att det inkommer KU-anmälningar som rör just dynamiken mellan riksdagen och regeringen och arbetet i EU-nämnden. Denna granskningsperiod blev det tre stycken sådana. Utskottet har behandlat dessa i vanlig ordning, och i fråga om de specifika ställningstagandena hänvisar jag till det skriftliga betänkandet.

Det fjärde och sista fallet anser jag är ett principiellt viktigt ärende. Det handlar nämligen om skolministrarnas agerande vid riksdagens frågestund.

Bakgrunden är att skolminister Lotta Edholm blev KU-anmäld i samband med sitt tillträde som statsråd. Vi kommer till det ärendet senare; jag kan nämna redan nu för att ge ytterligare kontext att det var ett ärende där vi inte hade några invändningar mot hur hon agerade. Men efter att ministern blivit KU-anmäld deltog hon på frågestunden i riksdagen den 27 oktober 2022, där hon fick frågor om marknadsskolor, friskolornas ställning med mera. Vid fyra tillfällen när ministern fick frågor om regeringens skolpolitik valde hon att inte svara med hänsyn till den kommande granskningen i konstitutionsutskottet.

På en av frågorna, som rörde regeringens framtida politik, svarade skolministern följande: ”Herr talman! Jag väljer att inte svara på denna fråga nu, av hänsyn till den behandling som kommer att ske i konstitutionsutskottet så småningom.”

En annan riksdagsledamot frågade ministern följande: ”Finns det någonting när det gäller Liberalernas och regeringens skolpolitik som vi kommer att kunna fråga om fram till juni nästa år, när KU är färdigt med sin handläggning?” Lotta Edholm svarade då följande: ”Herr talman! Jag har väldigt stor respekt för riksdagens konstitutionsutskott. Jag väljer därför att inte kommentera detta så länge jag har fått det rådet.”

Det svaret var inte helt klockrent, och jag måste säga att det var ett tämligen dåligt råd som ministern fick.

Utskottet konstaterar: ”Frågeinstituten är ett viktigt led i riksdagens grundlagsstadgade kontrollmakt och genom regleringen av dem förankras den enskilda riksdagsledamotens rätt att fråga ett statsråd om sådant som rör dennes tjänsteutövning. Instituterna fyller en viktig funktion inom det parlamentariska systemet genom de möjligheter som de ger riksdagen till information, debatt och kontroll av regeringen. — — — Utskottet vill framhålla att en anmälan till konstitutionsutskottet inte kan anses innebära att statsråd är förhindrade att svara på frågor om regeringens politik.”

Det är bra att KU markerar mot detta och att det enligt mig framkommer i utredningen att ministern själv förstår att det blev fel den här gången. Jag anser vidare att det är ett viktigt genomgående tema att KU värnar frågeinstitutet och riksdagens kontrollmakt.

Anf. 15 SUSANNE NORDSTRÖM (M):

Herr talman! Vi ska vara riktigt stolta över vår konstitution här i Sverige, en konstitution som reglerar Sveriges statsskick. Jag är stolt över att vara ledamot i konstitutionsutskottet, som jag fortsättningsvis kommer att kalla KU.

KU har till uppgift att kontrollera regeringen men också att granska statsrådets tjänsteutövning. Vi i KU är riksdagens kontrollfunktion. Denna vår har vi i KU ägnat oss åt att granska statsråd, vartefter anmälningar har inkommit. Har ett statsråd blivit anmält till KU är det vi som granskar om anmälan har någon substans – det vill säga om statsrådet har gjort något fel i konstitutionell bemärkelse eller om anmälan är på en så kallad petimeternivå. Somliga skulle nog hävda att det uttalas ”petimäter”, men då hamnar vi i frågan om uttalanden, och det är som bekant inget KU lägger någon omfattande granskning på.

Herr talman! Jag tänker nämna några av de ärenden som handlar om regeringens förhållande till riksdagen, och då främst förhållandet till riksdagens EU-nämnd. Regeringen har i dessa ärenden ett informationsövertag och ska således underrätta EU-nämnden om de frågor som det ska beslutas om i Europeiska unionens råd. Regeringen ska också rådgöra med EU-nämnden om hur förhandlingarna i rådet ska föras. Regeringen vill helt enkelt ha stöd för den ståndpunkt som ska föras fram i rådet.

I sammanhanget är det viktigt att påpeka att det mandat regeringen får av EU-nämnden inte är formellt bindande – men som praxis, eller som ett gentlemen's agreement, bör man utgå från att regeringen inte kommer att anföra ett ställningstagande som står i strid med vad EU-nämnden har gett uttryck för vid samrådet.

Vi har granskat tre ärenden, herr talman, som rör regeringens samråd med EU-nämnden. Det var ett om TEN-T-kartor, och ärligt talat tror jag att man antingen behöver vara politiker eller lite av en järnvägsinfrastrukturörd för att hänga med i den debatt kring tåg, stambanor och transeuropeiska transportnätverk, som TEN-T står för. Jag lärde i alla fall mig det ordet när jag blev ledamot i KU.

I ärendet som handlade om det regelverk som fram till 2050 ska bygga upp ett sammanhängande och högkvalitativt europeiskt transportnät gjordes en anmälan till KU. Anmälaren menade att infrastrukturminister Andreas Carlson inte samrått med riksdagens EU-nämnd och trafikutskottet angående strukna sträckor för stambanor på TEN-T-kartorna. KU konstaterar i sitt ställningstagande att det är riksdagen som beslutar om den ekonomiska ramen för åtgärder i den statliga transportinfrastrukturen och att det är regeringen som utifrån riksdagens beslut bestämmer vilka infrastrukturprojekt som ska genomföras.

Ett annat ärende gällde EU:s plattformsdirektiv. Det handlar om bättre arbetsvillkor för plattformarbete, det vill säga arbeten som organiseras via digitala plattformar. Vi känner säkert alla igen detta från vår vardag. Vi kan få mat levererad till dörren och beställa läkartid online, för att ta två exempel. I dag arbetar närmare 28 miljoner människor i EU via digitala plattformar.

Anmälan handlade om att EU-nämnden inte fått ta del av handlingar eller fått information om ändringar i ärendet inom rimlig tid för att på så sätt kunna läsa in sig på ärendet och det rådsdokument som gör det möjligt att påverka de ståndpunkter som Sverige ska inta inför beslut i EU. Dessa beslut är bindande och viktiga för Sverige.

Enligt Regeringskansliets riktlinjer för samråd i EU-nämnden ska det skriftliga underlaget för samråd lämnas senast klockan tolv på måndagen samma vecka som nämnden sammanträder på fredagen. Just den här måndagen fanns inget rådsdokument. Inte heller på torsdagen fanns något dokument.

Jämställdhets- och biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandberg trodde att rådsdokumentet skulle komma mycket snabbare, eftersom det är otroligt ovanligt att rådsdokument kommer så sent som skedde i detta fall. Förklaringen som gavs till departementet var att det var oklart om det skulle finnas en majoritet i ministerrådet för direktivet eller inte och om det skulle bli en beslutspunkt eller en informationspunkt.

Man kan inte bortse från att det är EU:s beslutsprocess som sätter ramen för samrådet mellan regeringen och EU-nämnden. Regeringen råder inte över beslutsprocessen inom EU eller hur förhandlingarna förs. Ministern hade ingen annan ambition än att förse EU-nämnden med ett så aktuellt underlag som möjligt.

Slutligen, herr talman, vill jag kommentera ärendet om samråd i EU-nämnden om EU:s årsbudget för 2023. Vid omröstningen om EU:s årsbudget i rådet lade regeringen ned sin röst, eftersom överenskommelsen mellan rådet och Europaparlamentet innebar en ökning jämfört med det ursprungliga förslaget. Regeringens ståndpunkt var att verka för en effektiv och återhållsam budgetpolitik inom EU.

Hur landade vi då i dessa ärenden i KU, när vi varken riktade någon kritik mot någon eller uttalade någon brist? Man skulle kunna säga att ett väl fungerande samråd mellan regering och EU-nämnd är en förutsättning för att eventuella oklarheter reds ut. Dialogen med regeringen är av stor vikt, och EU-nämndens behov av information ska så långt det är möjligt tillgodoses, även i tidskritiska lägen.

Anf. 16 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! I detta kapitel behandlas de ärenden som rör anmälningar gällande regeringens koppling till riksdagen.

Jag har skrivit ut bara halva mitt anförande, så jag får helt enkelt ta det ur huvudet. Så kan det gå! Det är fint att konstitutionsutskottet har ett enigt betänkande, för det gör att det jag tänkte säga om skolministerns agerande vid en frågestund är det som tidigare talare varit inne på. Därför pratar jag bara om anmälningar som rör regeringens samråd med EU-nämnden i olika ärenden. Jag ber om ursäkt.

Det som kännetecknar de här ärendena är att de är ständigt återkommande, och det är inte särskilt förvånande. Oavsett regeringens politiska färg återkommer de ärenden som rör samråd med EU-nämnden nästan årligen till utskottet. Anmälningarna består oftast av att anmälaren anser att regeringen har brustit i sin förankring i EU-nämnden.

Tyvärr är det något som skaver i de ärenden som återkommer varje år. Troligtvis beror mycket av det på att det råder en maktobalans som är svår att förhålla sig till som opposition. Delvis beror det säkert på att EU-maskineriet inte tar hänsyn till den process som vi har i Sverige. Det vore verkligen önskvärt att hitta en ordning där processen i EU-nämnden fungerade bättre för samtliga inblandade.

Personligen tror jag att flera av de anmälningar som kommer till utskottet ofta är ett resultat av det informationsövertag som regeringen har gentemot riksdagen. Särskilt i mer komplicerade frågor är samrådet viktigt för att partierna ska kunna ställa rätt frågor men också för att de ska få tillräckligt med underlag.

Om man känner att man inte har tillgång till all information eller tror sig inte ha fått all information på bordet är det svårt att bilda sig en uppfattning. Jag tror att man då kan få en känsla av att något är fel, och därför gör man en anmälan till KU för att KU ska granska detta. Ibland skulle kanske kommunikationen mellan regeringen och EU-nämnden kunna förbättras genom att regeringen kontinuerligt uppdaterar nämnden om att det inte finns någon information.

KU anser att EU-nämnden behöver få ett så fullständigt skriftligt underlag som möjligt av regeringen och att det överlämnas så fort det är praktiskt möjligt. Det är en förutsättning för att samrådet mellan regeringen och EU-nämnden ska bli meningsfullt. På så sätt kan samtliga partier också få utrymme att diskutera och förankra en välgrundad ståndpunkt. Dessa processer i EU-nämnden sker inte sällan under en väldigt begränsad tid, vilket lätt leder till stress i samtliga led. Vi konstaterar givetvis också att regeringen tyvärr inte har makt över EU-maskineriet på egen hand. Man får helt enkelt inte alltid över hur beslutsprocessen förs i EU.

Däremot har regeringen alltid ett informationsövertag om vad som sker i förhandlingarna inom EU. Därför har regeringen ett extra ansvar för att förse EU-nämnden med det underlag som krävs.

KU anser att det i situationer som de aktuella ibland kan finnas skäl för regeringen att uppdatera EU-nämnden om ärendets status. Vi understryker också vikten av dialog mellan regeringen och EU-nämnden så att EU-nämndens behov av information kan tillgodoses så långt som möjligt.

Nu blir min slutkläm lite konstig eftersom jag inte har talat om skolministerns agerande under frågestunden. Vi fann nämligen en brist där. Jag tycker personligen att de ärenden som rör just EU-nämnden är mer intressanta och viktiga i detta kapitel, eftersom de visar på ett gemensamt problem för riksdagens samtliga partier i förhållande till regeringen och hur vi ska kommunicera med varandra på bästa sätt. Det här är ett bra exempel på när den goda revisorns medskick kanske är minst lika viktigt som de ärenden där vi gör ett mer hårt medskick om att något inte var bra.

Anf. 17 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! I denna debatt ägnar vi oss åt ärenden om regeringens förhållande till riksdagen. Flera har redan varit inne på vikten av regeringens förankring av sin EU-politik i riksdagen.

Jag håller med Jessica Wetterling och tar vid där hon slutade. Hon sa nämligen att det är just de ärenden som rör regeringens förhållande till EU-nämnden som är de riktigt intressanta i detta kapitel. Jag instämmer och konstaterar att det ärende som vi har funnit en brist i är det som rör Lotta Edholm, vilket några har varit inne på. Jag tänkte dock uppehålla mig vid EU-ärendena.

Tre av de fyra ärendena i avsnittet handlar om just detta. I två av dessa ärenden gör vi medskick till regeringen då det finns utrymme för förbättring.

Det är långt ifrån första gången som det kommer in anmälningar till KU som rör just hur regeringen förankrar sin EU-politik i riksdagen. Vi har under senare år återkommande sett anmälningar på detta område. Måhända har det att göra med en allt större insikt i hur besluten på EU-nivå faktiskt påverkar oss här i Sverige. I så fall är det positivt att oppositionen är på tårna för att se till att regeringen verkligen uppfyller sin skyldighet att förankra sin EU-politik i riksdagen.

Vi borde förresten inte benämna den ”EU-politik”. I praktiken rör de frågor som avhandlas på rådsmötena i EU sådant som i högsta grad har inrikespolitisk betydelse. Därför bör vi undvika detta begrepp.

Herr talman! Som jag nyss sa får många av de beslut som tas inom ramen för vårt EU-samarbete stor påverkan på oss i Sverige. Därför är det oerhört viktigt att riksdagen får insyn i vilken linje regeringen avser att driva inom ramen för det samarbetet. Det sker i praktiken när statsråd deltar i rådsmöten och där förhandlar om direktiv, rekommendationer och rådsslutsatser. I regeringsformen är det fastslaget att regeringen fortlöpande ska informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i EU, vilket flera av mina kollegor i utskottet varit inne på.

EU-nämnden sammanträder vanligtvis på fredagar och tar upp de dagordningar som är aktuella inför kommande veckas rådsmöten. Inför varje sammanträde med EU-nämnden skickas en kommenterad dagordning ut till nämndens ledamöter. Där framgår vilken regeringens ståndpunkt är i varje aktuell fråga på dagordningen. Dessutom sänds vanligtvis även underliggande material ut, alltså det som är uppe till behandling vid kommande rådsmöte. Detta material kan vara väldigt omfattande, och därför skickas materialet normalt sett ut på måndagar, vilket Susanne Nordström tog upp.

På det här sättet ges EU-nämndens ledamöter en möjlighet att granska regeringens ståndpunkt i de olika sakfrågorna och bestämma sig för om det är något man ställer sig bakom eller inte.

I höstas förhandlades under det tjeckiska ordförandeskapet ett EU-direktiv fram som kommer att få stor påverkan på svensk arbetsmarknad, i synnerhet för så kallade plattformsföretag och deras möjligheter att verka på marknaden. Det har inte funnits någon bred politisk enighet om direktivet bland de svenska partierna, utan de har haft väldigt olika uppfattningar om det.

Inför ett sammanträde i EU-nämnden som rörde detta direktiv och som ägde rum en fredag i början av december förra året kom det inte ut några handlingar eller någon svensk ståndpunkt till EU-nämndens ledamöter i början av veckan – på måndagen – som det brukar göra. Det hade att göra med att intensiva förhandlingar pågick på EU-nivå, och det var inte klart var de skulle landa. Det ledde till att handlingar skickades ut först sent på torsdag eftermiddag. Det var visserligen inte de slutliga, men Regeringskansliet valde ändå att göra så.

Det här ledde till en stor frustration hos flera partier i oppositionen som ju inte har insyn i vad som händer. Det blev därför en diskussion i EU-nämnden under denna punkt, och mötet ajournerades. Man fick faktiskt skjuta upp behandlingen av punkten till veckan efter. Det berodde på att flera partier menade att de inte hade fått möjlighet att sätta sig in i förslaget och göra en välgrundad bedömning av materialet. Det var kort och gott svårt att veta vad man skulle ta ställning till och om det var möjligt att stå bakom den svenska linjen eller inte.

Det hela ledde till en KU-anmälan av hanteringen och så småningom också en utfrågning av det ansvariga statsrådet Paulina Brandberg. Vid utfrågningen, herr talman, framkom att Paulina Brandberg hade trott att det skulle komma ett färdigt rådsdokument och ville invänta det, men så skedde inte. Därför skickades ett annat material ut sent på torsdag eftermiddag.

KU konstaterar att så som det kom att bli fick detta till följd att ledamöterna i EU-nämnden hade begränsade möjligheter att analysera det underlag som till slut skickades ut och även att internt inom respektive parti förankra en välgrundad ståndpunkt. KU framhåller att syftet med reglerna om information och samråd är att riksdagen får ett aktivt och reellt inflytande som gör det möjligt att på förhand påverka de ståndpunkter som Sverige ska inta inför förhandlingar och beslutsfattande inom EU. Därför är det av största vikt att information till och samrådet med EU-nämnden fungerar på ett bra sätt.

Dessvärre blev det i det här fallet så att det underlag som sent omsider sändes över svårligen medgav ett meningsfullt samråd. Därför framhåller KU att regeringen alltid har ett informationsövertag när det gäller vad som sker i förhandlingarna inom EU och därför också har ansvar för att förse EU-nämnden med det relevanta underlaget. I en sådan situation som det blev fråga om kan det finnas skäl för regeringen att uppdatera EU-nämnden med information om ärendets status.

Här understryker KU vikten av dialog mellan regeringen och EU-nämnden. Vi hoppas helt enkelt på förbättringar, och det är därför ett så kallat medskick görs. Det har nämligen stor betydelse för oppositionens roll att aktivt verka i frågor som rör det som avgörs inom ramen för vårt EU-samarbete.

Anf. 18 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! Vi går nu in på själva innehållet i konstitutionsutskottets granskningsbetänkande. I det första kapitlet redovisas vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen. Tre av dessa ärenden handlar om regeringens information till riksdagens EU-nämnd, som flera tidigare nämnt. Enligt 10 kap. 10 § regeringsformen ska regeringen fortlöpande informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet inom EU.

En sammantagen reflektion är att regeringen har möjlighet att informera riksdagen om arbetet i EU för att bidra till att riksdagen får ett aktivt och reellt inflytande. Det gör det möjligt att på förhand påverka de ståndpunkter som Sverige ska inta inför förhandlingarna och beslutsfattandet. Det är också viktigt att riksdagen får insyn i och inflytande över den process som leder fram till beslut som är viktiga för Sverige.

När det gäller begäran om granskning av infrastruktur- och bostadsminister Andreas Carlsons förmenta underlåtenhet att samråda med EU-nämnden och trafikutskottet angående strukna sträckor för stambanorna i de så kallade TEN-T-kartorna visar granskningen att kartbilagorna och vidtagna ändringar avseende sträckor och noder inte redovisats av tidigare regering heller. Man följde alltså gamla rutiner i Regeringskansliet.

Skälet ligger i det faktum att kartorna och de olika sträckor och noder som redovisas där inte är föremål för formell förhandling i EU. Det är också viktigt att komma ihåg att riksdagen beslutar om de ekonomiska ramarna för den statliga transportinfrastrukturen men att det är regeringen som beslutar om vilka infrastrukturprojekt som ska genomföras. Frågan om utbyggnad av stambanan är därigenom inte föremål för beslut av riksdagen.

De ändringar i kartorna som gjordes var en direkt följd av den avsikt som regeringen tillkännagav i budgetpropositionen om att avbryta utbyggnaden av nya stambanor för höghastighetståg. Om man inte hade ändrat i kartbilagorna skulle regeringen ha förbundit sig att trots beslutet att inte fullfölja stambanorna för höghastighetståg ändå säkerställa att de aktuella sträckorna skulle byggas ut till sådan standard till ett visst år.

I detta ärende bedömer konstitutionsutskottet att granskningen inte ger anledning till något uttalande. Vi i utskottet pekar dock på möjligheten för statsråd och EU-nämnd att under samrådet gemensamt uppmärksamma och klargöra varför delar av ett dokument som ska behandlas inte finns med i utskicket till nämnden, detta för att undvika frågor i efterhand. Detta är ett medskick från konstitutionsutskottet som ”den goda revisorn”, som vi har talat om några gånger.

Lite mer komplicerat är det vad gäller begäran om granskning av jämställdhets- och biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandbergs samråd med riksdagen om direktivet om bättre arbetsvillkor för plattformsarbete. Det hade gjorts en beredning i arbetsmarknadsutskottet i januari 2022, det vill säga under den gamla regeringen. När EU-nämnden skulle behandla frågan om direktivet den 2 december 2022 fanns ännu inget förhandlat förslag att ta ställning till. Det gjorde att man från departementets sida avvaktade in i det sista för att kunna skicka ut ett underlag. När det dagen före EU-nämndens sammanträde ännu inte hade kommit något sådant beslutade man att skicka ut dokumentet från Coreper och regeringens ståndpunkt till EU-nämnden.

Detta medförde, som beskrivits här tidigare, begränsade möjligheter för ledamöterna i EU-nämnden att analysera underlaget och förankra en välgrundad ståndpunkt internt inom respektive parti. Men förhandlingarna i EU drog ut på tiden ytterligare några dagar, vilket föranledde nya möten via video med EU-nämnden.

Konstitutionsutskottet framhåller det informationsövertag som regeringen har och det därmed följande ansvaret att förse EU-nämnden med det underlag som krävs för att riksdagen ska få insyn i den process som leder fram till viktiga beslut för Sverige. Dialogen mellan regeringen och EU-nämnden understryks – EU-nämndens behov av information ska tillgodoses så långt som möjligt.

Herr talman! Inom detta kapitel behandlas också skolminister Lotta Edholms agerande vid riksdagens frågestund. Hon uppgav då att hon inte kunde svara på vissa frågor, eftersom det fanns en anmälan till konstitutionsutskottet. Under pågående frågestund rättade hon sig själv, och hon svarade på vissa frågor senare. Hon förklarade senare i ett svar på en skriftlig fråga: ”Vid frågestunder ska svar lämnas omedelbart utan betänketid. Vid frågestunden blev jag osäker på vilka frågor jag kunde svara på med anledning av anmälan till konstitutionsutskottet. Jag har ansvar för och vill svara på riksdagens frågor om regeringens skolpolitik. Sådana frågor ska alltså riktas till mig och jag kommer att svara”.

Utskottet vill därför framhålla att en anmälan till konstitutionsutskottet inte kan anses innebära att ett statsråd är förhindrad att svara på frågor om regeringens politik. Men något ytterligare uttalande av utskottet ger inte granskningen anledning till.

Anf. 19 JAN RIISE (MP):

Herr talman! En del av det jag hade tänkt säga är redan sagt, så mitt anförande blir kanske något kortare än vad jag hade föreställt mig. Å andra sidan kan det komma någon liten ytterligare fundering.

Tre av fyra ärenden under denna punkt handlar som bekant om regeringens samråd med EU-nämnden i vissa frågor. Ett av dem tilldrar sig inte helt oväntat ett särskilt intresse från ett grönt parti som mitt. Det handlar förstås om i vad mån de planerade investeringarna i nya och uppgraderade järnvägar borde eller skulle kunna ha informerats om på ett bättre sätt i EU-nämnden.

Anmälan handlade formellt om bilagor i form av kartor över europeiska järnvägssträckningar som ingår i det transeuropeiska transportnätverket TEN-T. Regeringen som tillträdde i oktober 2022 valde att inte gå vidare med den föreslagna utbyggnaden av höghastighetsjärnvägar i Sverige. Detta offentliggjordes i samband med att budgetförslaget för 2023 presenterades i början av november. Följaktligen togs de sträckorna bort ur det kartmaterialet. Samtidigt togs också sträckorna Göteborg–Borås och Lund–Hässleholm bort, även om det vid det tillfället antogs att de skulle byggas om till europeisk TEN-T-standard.

Genom att de uppdaterade kartorna helt enkelt inte togs med redovisades detta inte för EU-nämnden. Det är formellt sett helt i sin ordning. Det är regeringen som ansvarar för förhandlingarna inom EU. Regeringen har därmed också rätten att åtminstone i någon mening avgöra vad riksdagens EU-nämnd ska informeras om.

Vi har i detta sammanhang också fått en ökad förståelse för hur förberedelserna för möten med ministerråd och i andra sammanhang går till, och att processerna innehåller både mer formella dokument och andra som kan diskuteras under pågående förhandlingar.

Exempelvis, som i fallet med järnvägskartorna, ska det ha varit så att flera länder har gjort ändringar under resans gång. Det har ibland skett i form av önskemål som lyfts in under pågående möten.

Granskningen har således klarlagt att infrastrukturministern inte har gjort något formellt fel.

Men denna och de båda andra granskningarna som rör regeringens information om EU-ärenden i EU-nämnden har lett till en diskussion om regeringens informationsövertag i relation till riksdagen och på vilket sätt riksdagens information kan förbättras.

Det ska förvisso inte öppnas några dörrar till ändringar av praxis som utmanar regeringens uppgift och rätt att hantera EU-frågor och andra utrikes relationer. Men samtidigt kan det förstås vara värdefullt att riksdagens tillgång till information genom EU-nämnden inte äventyras utan snarare utvecklas.

För egen del kan jag föreställa mig att EU-ärendena blir allt viktigare, eller med andra ord att i den alltmer internationella värld vi har blir de europeiska relationerna än mer betydelsefulla.

Det gäller inte minst transporter, där järnvägar antas utgöra viktiga pusselbitar i ett framtida hållbart system för person- och godstransporter. Det gäller också för de absolut nödvändiga förändringar som kommer upp de närmaste åren i arbetet för en fossilfri värld, baserad på förnybar energi så långt det går.

Detta är sagt också med all respekt för den komplexitet som ett samarbete med 26 andra länder innebär. Det ärende som i grunden handlade om vad man gör om utlovad information inte kommer som planerat visar på nödvändigheten av både flexibilitet och en anda av att inte ge upp och därigenom göra vad som över huvud taget är möjligt för att – som i det här fallet – EU-nämndens ledamöter ska få tillgång till bästa möjliga underlag.

Jag lämnar ärendet med skolministerns icke-svar under frågestunden, för det har redan många andra tagit upp. Jag har inga andra åsikter om det.

En del av de saker vi har hört här om EU-nämnden handlar till synes om järnvägskartor eller plattformarbete, vilket naturligtvis är angeläget. Det har en väldigt stor betydelse i en större kontext.

Vilken form av transportlösningar ska vi ha i framtiden? Det handlar om arbetsplatsregioner, möjligheten att röra sig fritt, och att arbeta, bo och leva där man vill och önskar. Det är inte bara järnvägar på en karta. Det är faktiskt människors liv det handlar om.

På samma sätt är det med plattformsdirektiv. Det handlar om människors möjligheter att sysselsätta sig på ett bra sätt, ett säkert sätt och på ett sätt som gör världen något lite bättre för dem det berör och även för andra.

Jag kan tycka att det har betydelse när vi talar om EU-frågor och EU-nämndens information. Det handlar om att försöka att sätta det i ett större sammanhang. Det faller tillbaka på oss som partier i många sammanhang att se enskilda ärenden och enskilda pusselbitar som en del av helheten. Med det tackar jag för ordet.

Anf. 20 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Ett återkommande tema för KU:s granskningar handlar om förhållandet mellan regeringen och riksdagen när det gäller förankringen av frågor som hanteras inom ramen för Europasamarbetet.

Mängden av frågor som vi löser inom EU är stor, och frågorna är många och ibland komplexa. När Europaparlamentet, ministerrådet och kommissionen ska hitta en gemensam framkomlig väg mot ett mål kan det ibland bli både U-svängar och återvändsgränder innan man hittar den stadiga kurs framåt som alla är överens om.

Saker och ting kan med andra ord ändras längs vägen och ibland både snabbt och i sista sekund. Regeringen har ett stort informationsövertag i de frågor som hanteras på EU-nivå och ett ansvar för att riksdagen förses med information så att samtliga partier kan ta ställning i de frågor som förhandlas.

I år har vi granskat ett par ärenden som handlar just om tillgången till information för EU-nämndens ledamöter, bland annat när det gäller samråd med EU-nämnden om plattformsdirektivet.

Herr talman! I vår granskning pekar vi på att EU-nämnden ska få ett så fullständigt skriftligt underlag som möjligt av regeringen och att det ska lämnas över så fort det är praktiskt möjligt. Dock råder regeringen inte över beslutsprocessen inom EU, förutom nu när vi är ordförande, eller hur förhandlingarna förs. Det blev en försvårande faktor i detta fall med plattformsdirektivet.

För liknande situationer framöver är det viktigt med dialog mellan regeringen och EU-nämnden så att EU-nämndens behov av information så långt som möjligt kan tillgodoses. Vi uttalar ingen kritik i ärendet. Vi är

snarare den gode revisorn, som flera här tidigare har nämnt, och pekar på detta som ett utvecklingsområde.

Detta är ofta förekommande i KU:s granskningar, troligtvis beroende på den komplexitet som finns i ärendena som berör Europasamarbetet. Men det gäller också det informationsövertag som regeringen har. För oss EU-vänner är det viktigt och självklart att processen mellan regering och riksdag ska fungera väl.

Slutligen kommer jag till en annan fråga som berörs under detta område, herr talman. Det är skolministerns agerande vid en frågestund här i riksdagen. Precis som jag sa i mitt inledningsanförande konstaterar jag att det inte föreligger några hinder att svara på frågor även då en anmälan lämnats in till KU.

Statsrådet var inte den första att hänvisa till anmälan. Hon är förhoppningsvis den sista efter de inlägg som vi har haft här i dag. Det har hänt vid ett flertal tillfällen tidigare. Till statsrådets fördel talar det faktum att hon under samma frågestund insåg sitt misstag och svarade på frågor.

Att även ett nytt statsråd utan erfarenhet av riksdagsarbetet har en felaktig uppfattning om vad det innebär med en KU-anmälan ser jag lite som ett tecken i tiden. Förhoppningen är väl att tidigare, nuvarande och kommande statsråd framöver tar till sig av det som sägs i debatten här i dag så att vi slipper liknande uttalanden framöver.

Anf. 21 HANS EKSTRÖM (S):

Herr talman! Bakgrunden till ärendet rörande beredningen av lagförslag om sekretess i ärenden om elstöd är den energikris som Europa störtades in i efter Rysslands attack på Ukraina.

De uteblivna gasleveranserna i kombination med andra olyckliga omständigheter ledde till kraftigt ökade elpriser i hela Europa. Under valrörelsen lovade bland annat Ebba Busch att omfattande stöd skulle riktas till hushållen. De skulle till och med vara på plats i god tid innan jul.

Den då sittande regeringen gjorde förberedelser för att kunna ge ett stöd genom att använda så kallade flaskhalsintäkter i Svenska kraftnät till att kompensera elkunderna. Som resultat av det ansökte Svenska kraftnät redan den 27 oktober om att kunna genomföra det.

Vid regeringsskiftet den 18 oktober förordnades Ebba Busch till näringsminister med ansvar för energifrågorna. Beredningen av elstödsfrågan var då redan igång, och ansvaret för den fortsatta beredningen ligger ytterst på henne.

Trots att beredningsprocessen således pågick redan från oktober blev det väldigt korta tider i december för att behandla de två promemorior som låg till grund för propositionen.

Den första promemorian skickades på remiss den 5 december, och svar skulle inkomma den 12 december. Redan det är en mycket kort remisstid. Det var sju dagar mot normalt flera månader.

Den 16 december remitterades den andra promemorian som handlade om elektriska anläggningars identitet. Denna gång skulle svar inkomma den 19 december klockan tolv. Med hänsyn till att den 17 och 18 december var helg erbjöds inte mer än en halv arbetsdags förberedelsetid för remiss-svar.

Den 22 december lämnade regeringen in en lagrådsremiss i ärendet, och den 30 december levererade Lagrådet sitt yttrande. Lagrådets yttrande kritiserar framför allt tidspressen och poängterar just att remisstiden, som normalt brukar vara uppemot flera månader, i det här fallet blev en halv arbetsdag. Man konstaterade också att ärendet var principiellt, då det var ett undantag från den grundläggande regeln om allmänna handlingars offentlighet. Trots behov av snabbhet ansåg Lagrådet att remisstiden inte var acceptabel. Anmärkningsvärt är att Lagrådet till och med ansåg att beredningskravet i 7 kap. 2 § regeringsformen inte hade uppfyllts.

Varför är då ärendet viktigt? KU har tidigare uttalat att kvaliteten på regeringens och riksdagens beslutsfattande ökar om beredningen är god, och det ligger på regeringen att med god tidsplanering undvika tidsnöd.

Självklart kan dock situationer uppkomma när man måste snedda i systemet. Vi såg det till exempel under pandemin. I det här fallet gör dock KU bedömningen att det inte kan uteslutas att regeringen hade kunnat inleda arbetet med promemoria ett tidigare. Redan i månadsskiftet oktober/november bör det ha stått klart att Försäkringskassan behövde inhämta information. Ett tidigareläggande av arbetet hade begränsat behovet av bråds-kande beredning och lett till ett mer kvalitetssäkrat beslut. Man får hoppas att KU:s uttalande leder till större omsorg om beredningen i framtiden.

Jag vill avsluta med att tacka kansliet och utskottet för ett gott samarbete.

Anf. 22 LARS JOHANSSON (M):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att uppehålla mig vid det andra avsnittet i betänkandet – ”Handläggning av vissa regeringsärenden”. Avsnittet rör sex specifika granskningar.

Två av granskningarna handlar om avveckling av olika stöd, nämligen investeringsstödet för hyres- och studentbostäder och avvecklingen av klimatbilsbonusen. Båda stöden bygger på förordningar i vilka det anges att stöd lämnas i mån av tillgång till medel. En förutsättning för att stöd ska kunna betalas ut är alltså i båda fallen att riksdagen anvisar medel för ändamålet.

Klimatbilsbonusen infördes av den förra regeringen och var ett bidrag till inköp av elbil, ungefär på motsvarande sätt som det sedan tidigare avskaffade bidraget till elcyklar. När det gäller klimatbilsbonusen aviserade regeringen i ett pressmeddelande i samband med överlämnandet av budgetpropositionen till riksdagen att bonusen skulle avskaffas påföljande dag. I och med att budgeten beslutades av riksdagen blev avvecklingen av bonusen också formaliserad på så sätt att medel för klimatbilsbonus inte anvisades av riksdagen.

Regeringen har därefter i början av året beslutat om de nödvändiga förändringarna i förordningen. Konstitutionsutskottet har inga synpunkter på ordningen för de olika besluten. Regeringens sätt att hantera saken var klok. Allmänheten informerades om slutdatum för bonusen så att ingen bilköpare i efterhand överraskades av en utebliven bonus samtidigt som man genom en kort framförhållning i möjligaste mån undvek en rusning för inköp av klimatbonusbilar. Det är svårt att se hur regeringen hade kunnat hantera frågan på ett bättre sätt.

När det gäller avvecklingen av investeringsstödet har initiativet till avveckling tagits av civilutskottet, och riksdagen har därefter genom budgetbeslut fortsatt att avveckla stödet. Konstitutionsutskottet granskar statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning – inte riksdagen. Det gör att konstitutionsutskottet inte har gjort någon bedömning av dessa beslut.

En iakttagelse i denna granskning är dock att den aktuella förordningen är oförändrad trots att investeringsstödet har avskaffats. Utskottet avser därför att framöver inom ramen för en mer övergripande granskning se över hanteringen av denna typ av förordningar.

Herr talman! En annan granskning som rönt ett visst medialt intresse är granskningen av beredningen av lagförslag om sekretess i ärenden om elstöd. Införandet av elstöd till hushållen var ett av regeringspartiernas valloften, och det var därför angeläget för regeringen att så snart som möjligt få ett elstöd på plats. Landets hushåll var hårt pressade av höga elpriser, och elstödet utgjorde en verklig skillnad för många familjer.

Mot den bakgrunden måste man ha stor förståelse för att regeringen ville att det skulle gå fort. Det här var inget ärende som man ville ta i snigelfart, utan här skulle det gå i högsta fart, som en tävlingsmotorcykel. Med det sagt är det naturligtvis också så att en forcering av en lagstiftning på det sätt som skett endast bör ske undantagsvis.

Utskottet har till exempel konstaterat att tidsfristerna för remissinstanserna och Lagrådet blev mycket korta givet lagförslagets innebörd och komplexitet. Utskottet har därför poängterat betydelsen av att upprätthålla såväl regeringsformens beredningskrav som Lagrådets granskning – detta för att skapa förutsättningar för kvalitet i lagstiftningsarbetet.

I det aktuella fallet har dock konstitutionsutskottet som beredande utskott tidigare konstaterat att beredningsunderlaget var tillräckligt för att kunna ta ställning till förslagen. Förslaget bygger på två olika promemorior från Regeringskansliet. Konstitutionsutskottet anser dock att det inte går att utesluta att beredningen av den första promemorian hade kunnat inledas tidigare. Därmed hade man kanske kunnat begränsa behovet av brådskande beredning.

Det är alltså inte så att utskottet konstaterat att beredningen med säkerhet kunde påbörjats tidigare. En så långtgående slutsats har utskottet inte kunnat dra av det tillgängliga underlaget.

Herr talman! Slutligen vill jag också nämna något om två granskningar gällande statsministern.

Den ena granskningen gäller tillsättandet av nationell säkerhetsrådgivare. Givet att Sverige står inför de största utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska prövningarna i modern tid inser alla vikten av att snabbt få en nationell säkerhetsrådgivare på plats i Statsrådsberedningen.

Utskottet har granskat hur tillsättningen har handlagts, och den har inte föranlett något uttalande från utskottets sida. Vad gäller frågan om eventuellt jäv vid tillsättningen har utskottet inte heller haft skäl att invända mot statsministerns bedömning. Granskningen föranleder alltså ingen kritik från utskottet.

Den andra granskningen i ärendet gäller anställningen av en statssekreterare. Här har utskottets granskning haft fokus på om ärendehandläggningen stått i överensstämmelse med rådande bestämmelser och om regeringen beslutat inom ramen för sina befogenheter. Inte heller i denna

granskning har det framkommit något som utskottet haft skäl att anmärka på.

Anf. 23 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! I detta avsnitt behandlar vi anmälningar som rör regeringens handläggning av vissa ärenden, och jag tänkte beröra några av de ärenden vi har granskat i detta kapitel.

Först tänkte jag gå in på det ärende som jag nämnde i inledningen, alltså beredningen av lagförslaget om sekretess för elstödet. Där framhåller KU först och främst betydelsen av att upprätthålla såväl regeringsformens beredningskrav som Lagrådets granskning. Genom dessa skapas förutsättningar för kvalitet i lagstiftningsarbetet. Vikten av att regeringen även i brådskande ärenden inhämtar de upplysningar och yttranden som behövs vid beredningen av regeringsärenden är också något som KU tidigare har framhållit. Detta ökar förutsättningarna för att de åtgärder som vidtas i olika lagförslag blir så träffsäkra och effektiva som möjligt.

I detta fall har tyvärr flera remissinstanser, såväl när det gäller promemoria ett som promemoria två, avstått från att svara på remisserna eftersom man, åtminstone i vissa fall, har ansett att det har varit alltför ont om tid. Personligen ställer jag mig frågan om huruvida dessa fall har blivit tillräckligt allsidigt belysta i propositionen eftersom nästan en fjärdedel av remissinstanserna i båda fallen inte har svarat på regeringens proposition trots att de har fått frågan.

KU har flera gånger tidigare uttalat, så även denna gång, att om remissinstanserna ska ha en verklig möjlighet att lämna genomtänkta synpunkter får de givetvis inte ha alltför kort tid till sitt förfogande. Som tidigare talare varit inne på kan vi konstatera att det i vissa fall varit väldigt kort tid, särskilt med tanke på lagförslagets innebörd och komplexitet.

I vårt ställningstagande säger vi att det inte går att utesluta att beredningen av den första av de två promemoriorna med lagförslag hade kunnat inledas tidigare, vilket i så fall hade kunnat begränsa behovet av denna brådskande beredning. Vi konstaterar också att den korta tidsramen även innebar att riksdagens behandling av propositionen påverkades genom både förkortad motionstid och förkortad tid för beredning. Utskottet framhåller därför att lagförslag med så pass kort tid fram till ikraftträdandet endast bör läggas fram i undantagsfall.

Även om beredningen givet det föreslagna ikraftträdandedatumet behövde avvika kraftigt från vanliga beredningsrutiner skulle bara några extra dagar ha kunnat innebära en markant skillnad för såväl remissinstanserna och Lagrådet som det interna arbetet i Regeringskansliet med att behandla yttrandena över förslagen.

Personligen tycker jag att detta är ett ärende som visar på vikten av remissväsendet. Som jag har sagt i utskottet flera gånger tidigare är remissväsendet också en viktig grund för partiernas ställningstaganden när regeringen kommer med en proposition, vilket gör att det är viktigt för alla partier i riksdagen att vi har ett väl fungerande remissväsende.

Jag tänker nu gå in på ett annat ärende, som handlar om tillsättandet av den nationella säkerhetsrådgivaren. KU har granskat även den processen och konstaterar bland annat att det inför rekryteringen inte gjordes någon intresseannonsering, trots att detta var en opolitisk tjänst och inte en politisk. Där skiljer det sig ju åt ibland i förfarandet. Regeringen bedömde i

Prot. 2022/23:122

12 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Handläggning av vissa
regeringsärenden
(kapitel 2)*

detta fall att en direktrekrytering krävdes för att skyndsamt få den nationella säkerhetsrådgivaren på plats och att detta var i enlighet med rådande praxis. Dock kan man konstatera att det är mer önskvärt – det tror jag att alla i utskottet tycker – just när det gäller tillsättandet av opolitiska tjänstemän att det sker öppet och transparent, även om det fanns vissa särskilda omständigheter i detta fall. Denna del av granskningen ger inte anledning till något uttalande av KU.

Däremot uppmärksammar vi frågan om jäv som väcktes, särskilt medialt, med anledning av statsministerns privata relation till säkerhetsrådgivaren. Beslutet att anställa säkerhetsrådgivaren fattades vid ett regerings-sammanträde där statsministern var ordförande och föredragande statsråd i ärendet. Vi har frågat ut statsministern i just detta ärende, och han uppgav då att han gjorde bedömningen att relationen inte var av den karaktär att hans opartiskhet kunde ifrågasättas och att det därför inte fanns något skäl att avstå från att delta i beslutet.

KU har inga invändningar mot denna bedömning, men jag tror att vi alla är medvetna om den mediala diskussion som ändå uppstod i samband med detta beslut. Därför påpekar vi ändå att man i situationer likt denna alltid kan överväga möjligheten att avstå från att delta i ett beslut för att på det sättet skapa ett större säkerhetsavstånd.

Det sista ärende jag något kort tänkte beröra är avvecklingen av klimatbonusen. Tidigare talare har varit inne på vikten av att undvika en rusning. Jag ska inte gå i polemik – detta är givetvis ärenden som vi kan debattera i andra sammanhang – men nog blev det ändå en viss rusning när regeringen kom med ett pressmeddelande dagen innan och sa: I morgon är sista dagen för att köpa exempelvis en elbil och få klimatbonus.

Vi konstaterar att regeringen har möjlighet att agera på detta sätt. Vi har inga synpunkter på ordningen för de olika besluten, även om det hade kunnat framgå i pressmeddelandet att detta var ett förslag som skulle beslutas av riksdagen. Vi anser givetvis att det är viktigt och värdefullt att informera allmänheten i situationer som dessa, men det finns faktiskt inga som helst hinder för en regering att fatta dåliga beslut. Dem debatterar vi dock inte här, utan dem debatterar vi i andra ärenden och i andra sammanhang.

Anf. 24 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! Vi debatterar nu ärenden under rubriken ”Handläggning av vissa regeringsärenden”. I det avsnittet hittar vi sex ärenden av väldigt skiftande karaktär. Flera av dessa föranleder inte några uttalanden alls från KU:s sida. Men i ett av ärendena påtalas brister, och det ärendet är enligt mig av stort principiellt intresse. Ett par av mina kollegor i utskottet har redan uppehållit sig en del vid det. Det rör granskningen av regeringen och energi- och näringsminister Ebba Busch i hur hanteringen av elstödet till hushåll skötts, eller närmare bestämt hur beredningen av lagstiftningen gick till när regeringen valde att sekretessbelägga uppgifter om elstödet.

Regeringspartierna utlovade i valrörelsen ett snabbt stöd till hushållen som kompensation för de höga elpriserna, som ju sköt i höjden förra året till följd av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. När den nya regeringen tillträdde beslutade den sig omgående för att ge Försäkringskassan i uppdrag att hantera utbetalningen av elstödet till landets hushåll. Det var ett uppdrag som Försäkringskassan fick bara ett par dagar in i november

förra året. Sedan kom det att dröja till slutet av den månaden innan regeringen påbörjade arbetet med en promemoria kring sekretessregler för dessa elstöd.

Eftersom Försäkringskassan skulle hantera utbetalningarna av elstödet behövde myndigheten hämta in uppgifter utifrån om hur mycket varje hushåll hade förbrukat, och sådana inkomna uppgifter skulle enligt huvudregeln bli allmän handling och offentliga. Regeringen ansåg dock att det var angeläget att dessa uppgifter skulle sekretessbeläggas. När man väl bestämde sig för att titta på att införa ändringar i sekretesslagstiftningen hade klockan tickat på ända fram till slutet av november, och då tyckte regeringen att det var mycket brådskadet att gå fram med detta lagförslag – ett lagförslag som, ska man komma ihåg, alltså inte var nödvändigt i sig för att betala ut pengar till hushållen. Det var regeringen som valde att sekretessbelägga dessa uppgifter, och då behövde man göra denna ändring i lagstiftningen.

Herr talman! Det lagförslag om sekretess som man påbörjade arbetet med i slutet av november skickades ut på remiss i december, och då gav regeringen remissinstanserna bara någon vecka på sig att återkomma med svar. Under den tiden skulle alltså remissinstanserna hinna analysera förslaget, som även om det inte var så omfattande i antal sidor ändå innehöll mycket komplexa frågeställningar och innebar förslag på avsteg från vår grundlagsfästa offentlighetsprincip. Det här resulterade i att ett stort antal remissinstanser, närmare 30 procent, faktiskt inte ens lämnade ett svar.

En bit in i december upptäckte sedan regeringen att Försäkringskassan även behövde tillgång till hushållens så kallade anläggnings-id för att kunna beräkna och betala ut elstöden. När detta uppdagades plockade man fram ännu en promemoria med förslag på ändringar av sekretesslagstiftningen. När det förslaget sedan skickades ut på remiss fick remissinstanserna i praktiken bara en halv dag på sig att svara. Detta innebar återigen att ett stort antal remissinstanser, närmare 30 procent, inte ens inkom med svar.

Efter att remissrunda två hade avslutats fick Lagrådet förslaget på remiss och lämnade då ett mycket kritiskt yttrande, som min kollega Hans Ekström var inne på här tidigare, om hur beredningen av lagförslaget gått till.

Herr talman! KU finner alltså brister i det här ärendet och konstaterar att det när det gäller framtagandet av de två promemoriorna inte kan utslutas att regeringen hade kunnat inleda beredningen av den första promemorian tidigare. Redan i månadskiftet oktober/november 2022 borde det ha stått klart att Försäkringskassan behövde inhämta uppgifter om hushållens elkonsumtion.

Om arbetet med promemorian hade påbörjats tidigare hade man till viss del kunnat begränsa behovet av en så brådskadet beredning som det sedan blev tal om. För att remissinstanser ska ha verklig möjlighet att lämna genomtänkta synpunkter är en förutsättning förstås att de får tid på sig att göra det. Här konstaterar KU att tidsfristerna för remissinstanserna och för Lagrådet var mycket korta givet lagförslagets innebörd och komplexitet.

KU tar inte ställning till frågan om behovet av att få lagstiftningen på plats ett visst datum. Regeringen har sagt att man ville hålla sig till en tidsplan och att det påverkade att remisstiderna blev korta. Men KU slår fast

att oavsett tidsplanen hade bara några extra dagar, som det nu kom att bli, också inneburit en markant skillnad för såväl remissinstanserna som Lagrådet.

Att det blev så kort om tid medförde även att riksdagen fick mycket kort tid på sig att behandla lagförslaget. Här framhåller KU att det endast undantagsvis kan vara aktuellt att lägga fram lagförslag till riksdagen med så pass kort tid fram till ikraftträdandet som nu blev fallet.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis framhålla vikten av att regeringen – denna och kommande och oavsett politisk färg – håller sig till den kurs som vi historiskt har haft i Sverige i fråga om hur lagar tas fram. Där har remissväsendet en central betydelse. Att gena sig fram för att snabbt plocka fram ny lagstiftning är inte ett hållbart alternativ.

Att återkommande göra avsteg från gången i fråga om remissrundor och tid för remisser, som man faktiskt har gjort i det här fallet, är inte en klok väg framåt. Vi behöver en allsidig belysning av lagförslag för att klubba lagar här i kammaren om lagarna ska få den effekt som vi vill åstadkomma. I tider då politiker tenderar att leverera enkla svar på komplexa frågor känns detta extra viktigt.

Anf. 25 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! Under detta kapitel, med rubriken ”Handläggning av vissa regeringsärenden”, granskas bland annat tidigare biståndsminister Matilda Ernkrans agerande i fråga om avräkningar på det internationella biståndet.

Efter Rysslands anfallskrig mot Ukraina våren 2022 begav sig miljon-tals ukrainare på flykt, både inom landet och till andra länder i Europa. Europeiska unionens råd aktiverade det så kallade massflyktsdirektivet. Sveriges regering gjorde strax därpå, i mars 2022, avräkningar på 9,2 miljarder kronor på biståndet med anledning av det, utifrån Migrationsverkets prognos, förväntade stora flyktmottagandet i Sverige.

Den stora summa pengar som utan förvarning drogs in drabbade framför allt civilsamhällesorganisationer. I vissa fall gällde det över 40 procent av deras sedan tidigare tilldelade anslag, eftersom kärnstödet till de multilaterala organisationerna redan betalats ut för året. När det senare visade sig att flyktningströmmarna till Sverige inte blev lika omfattande som de första prognoserna visat betalades en del av de genomförda avräkningarna tillbaka i två omgångar: 1,3 miljarder i juni och ytterligare 2,9 miljarder i augusti.

Den granskning som konstitutionsutskottet genomfört visar att de gjorda avräkningarna ligger inom en nivå som godkänns av OECD-Dacs regelverk. Utskottet konstaterar därför att de gjorts i enlighet med gällande regelverk och justerats när nya prognoser kommit. Granskningen ger därför inte anledning till något uttalande av utskottet.

Under detta kapitel granskas även bostadsminister Andreas Carlsons hantering av det statliga investeringsstödet för byggande av hyres- och studentbostäder. För att inte drunkna i detaljer kan man kortfattat beskriva att riksdagens civilutskott i december 2021 konstaterade att stödet var dåligt utformat och att det inte löste de grundläggande problemen med bostadsbrist och köer på hyresmarknaden.

Konstitutionsutskottet noterar alltså att initiativet till att avveckla investeringsstödet har tagits av civilutskottet och att riksdagen sedan genom budgetbeslut har fortsatt att avveckla investeringsstödet.

Eftersom konstitutionsutskottet granskar statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning gör vi alltså ingen bedömning av dessa beslut, som har fattats av riksdagen. Vi noterar däremot att den aktuella förordningen finns kvar, trots att investeringsstödet är avskaffat. Liknande förhållanden finns på fler håll. KU har därför för avsikt att framöver göra en mer övergripande granskning av hur denna typ av förordningar hanteras.

Herr talman! När det gäller regeringens och klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtaris avvecklande av klimatbilsbonusen rådde liknande villkor. Bonusen betalades ut i mån av medel. Det är riksdagen som beslutar om statens budget ett år i taget. Regeringen meddelade i samband med att budgetpropositionen presenterades att klimatbilsbonusen skulle avvecklas. Dock hade man samtidigt kunnat upplysa allmänheten om att beslutet om avskaffande skulle fattas av riksdagen.

Under detta kapitel redovisas också granskningen av regeringens och energi- och näringsminister Ebba Buschs hantering av ett ärende om sekretess vid elstöd, vilket flera talare har varit inne på tidigare. Ärendet hanterades under stor tidspress, och flera departement och det statliga verket Försäkringskassan var involverade.

Tidsplanen berodde på regeringens inriktning att fatta beslut före jul för att stödet skulle nå elkunderna under februari, då elkostnaderna är som högst. Syftet var att lindra effekterna av de höga elpriserna. Det var alltså framför allt ett medborgarperspektiv som låg bakom angelägenheten att så snart som möjligt få fram den aktuella lagstiftningen.

Den 7 december framkom att Försäkringskassan behövde få del av uppgifterna om de enskilda elkunderna, och den 15 december framkom att även anläggnings-id skulle sekretessbeläggas. Även om departementet så långt det var möjligt hade vidtagit förberedande åtgärder innebar det att remisstiderna för både remissinstanserna och lagrådsremisserna blev kraftigt förkortade.

I det senare fallet, med den andra promemorian om sekretess för anläggnings-id, blev remisstiden bara från sen eftermiddag på fredagen den 16 december till lunchtid på måndagen den 19 december. Från regeringens sida ringde man därför runt på fredagen för att förvarna om att remissen var på väg. Man anordnade även ett remissmöte på måndagen för att ge remissinstanserna möjlighet att lämna synpunkter på plats eller digitalt. Av de 33 remissinstanserna svarade 24 på promemorian.

Utskottet kan dock inte utesluta att arbetet med den första promemorian hade kunnat inledas tidigare, för att på så sätt få en mindre pressad tidsplan. Remissinstanserna och Lagrådet hade i så fall kunnat få några fler dagar på sig att analysera förslaget och dess effekter.

I sammanhanget är det också värt att nämna att konstitutionsutskottet som beredande utskott inte såg skäl att vidta ytterligare beredningsåtgärder utan ansåg att underlaget var tillräckligt för att kunna ta ställning till förslagen.

Utskottet tar i granskningen inte upp behovet att få lagstiftningen på plats ett visst datum, men utskottet framhåller att det bara undantagsvis kan vara aktuellt att lägga fram förslag till riksdagen med så kort tid fram till ikraftträdandet som nu blev fallet.

Anf. 26 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Inom ramen för rubriken ”Handläggning av vissa regeringsärenden” finns det sex olika granskningar, och jag tror att samtliga redan har kunnat bockas av. Här finns bland annat avvecklingen av klimatbilsbonusen i november förra året och tillsättandet av en nationell säkerhetsrådgivare och en statssekreterare liksom beredningen av lagförslaget om sekretessärendet om elstöd.

Jag tänkte lämna de båda anställningarna därhän. Det verkar ha gått bra för dem båda två, även om man kan konstatera att det förmodligen har skrivits mycket mer om den som lämnade sitt jobb som statssekreterare än den som fick jobbet som säkerhetsrådgivare.

Ärendena om elstöd och klimatbilsbonus är sådana som faktiskt berör många människor. Jag börjar med elstödet.

Elstödet var, som alla minns, nära knutet till ett vallöfte om att det skulle finnas på plats den 1 november 2022. Med en välvillig tolkning kan man säga att det var det på så vis att det fanns en idé om hur det skulle kunna genomföras. Sedan trängde sig verkligheten på med krav på lösningar hur det hela rent praktiskt skulle gå till och om det var nödvändigt att sekretessbelägga samtliga många miljoner ärenden.

När dessa kvarnar väl malt färdigt återstod inte mycket tid för beredningen inom riksdagen för lagstiftning enligt regeringsformens intentioner. Remisstiderna blev därmed korta och kritiken därefter. Under tiden väntade många miljoner elkunder på utbetalningarna. Med stigande priser på i stort sett allting blev elstödet ett viktigt bidrag till många familjers och ensamståendes ekonomi.

Det fanns två aspekter av elstödet som gjorde det komplicerat, nämligen sekretessen och själva systemet för utbetalning. Utskottet ställde många frågor om detta och fick förstås också svar av Regeringskansliet och energi- och näringsministern själv.

Från mitt partis synvinkel var vi som bekant inledningsvis angelägna om ett elstöd med en fördelningspolitisk dimension. Det är inte föremål för granskning på något sätt, men vi hade gärna sett att sekretessen undvikits för att åtminstone i efterhand möjliggöra en granskning av hur stödet fungerade.

Däremot var vi, liksom utskottet i övrigt, inte helt bekväma med den tid det tog. Det ledde som känt till en extremt kort tid för remissinstanserna på sluttampen, allt med det vällovliga syftet att se till att stödet faktiskt hamnade på kundernas konton. Vi kunde dock inte helt befria oss från tanken att det kunde ha gjorts annorlunda, i synnerhet under november 2022. Detta ledde så småningom till det uttalande om brist som nu finns.

Förhoppningsvis omfattar granskningen tillräckligt med information för att liknande eventuella situationer i framtiden ska kunna hanteras med dessa erfarenheter som grund.

Så några ord om klimatbilsbonusen, herr talman. Bortsett från den politiska bedömningen i sak att klimatbilsbonusen inte längre skulle spela någon sådan roll för omställningen till elbilar kom ändå informationen om beslutet mycket överraskande för många. Vi känner väl alla någon som baserat sina planer på åtminstone någon form av bonus även för bilar inköpta under 2022 och kanske också under 2023 och som helt enkelt fick tänka om.

Argumentet att den stora brådskan var för att undvika rusning känns något kontraproduktivt i sammanhanget, eftersom själva idén med bonusen var att fler människor skulle välja att köpa eldrivna bilar. Men jag kan lämna det därhän för denna gång.

Jag kan också förstå problematiken och utmaningen som man stod inför strax innan budgetpropositionen för 2023 skulle presenteras att behöva sätta någon form av stoppdatum för stödet till elbilsköpare eftersom man nu hade bestämt sig för det. Men, som jag tidigare var inne på, har kommunikationen inte ägt rum bara för att det publiceras ett pressmeddelande. De oklarheter som uppstod dagen efter och som i ett slag förändrade marknaden för både säljare och köpare hade sannolikt kunnat undvikas.

Med detta sagt vill jag säga att utskottets betänkande är enigt. Vi står alla bakom det. Det som jag talar om nu är snarast att se som en bakgrundsbeskrivning till de värdefulla diskussioner som vi har haft och som inspel till vad som blev det färdiga betänkandet.

Anf. 27 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Jag vill lyfta två ärenden under denna punkt som inte ses som brister av utskottet men som är en svårighet som regeringar stöter på. Det handlar om när stöd ska avvecklas, särskilt om det är omgärdat av olika tidspekter som man behöver förhålla sig till. Det gäller såväl investeringsstödet för hyres- och studentbostäder som klimatbilsbonusen.

Pengar avsätts årligen i budgeten, och den som är intresserad av att ta del av stödet kan egentligen bara räkna med att det finns kvar ett år i taget. Vissa stöd ligger dock kvar år efter och år och kan därför tas lite för givna om inget annat kommuniceras.

Klimatbonusen är reglerad i en förordning som säger att stöd får lämnas i mån av tillgång till medel. I budgetförslaget för 2023 angav regeringen att klimatbonusen skulle avvecklas och föreslog att medel för 2023 skulle anvisas för utestående betalningar och beställningar som redan gjorts.

För att uppmärksamma dem som gick i bilköpartankar publicerade regeringen ett pressmeddelande om att klimatbonus inte skulle lämnas till dem som köpte eller beställde en klimatbonusbil efter ett visst datum. Riksdagen beslutade senare i enlighet med regeringens förslag. Därefter ändrade regeringen förordningen om klimatbonusen.

Herr talman! Vi i konstitutionsutskottet har inga synpunkter på ordningen för de olika besluten. Regeringen kunde med fördel ha angett att det slutgiltiga budgetbeslutet tas av riksdagen. Det är dock inte en bristfällig hantering av ärendet, utan snarare är det värdefullt för allmänheten att man informerades i förväg på det sätt som regeringen gjorde.

Inte heller hanteringen av investeringsstödet var bristfällig. Dock har utskottet uppmärksammat att det vid avveckling av stöd och liknande beslut som regleras i förordningar ibland förekommer att dessa förordningar inte uppdateras. Detta kommer vi att återkomma till inom ramen för en mer övergripande granskning.

Anf. 28 MIRJA RÄIHÄ (S):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord om granskningen av anställningen av nationell säkerhetsrådgivare. Konstitutionsutskottet har inte hittat några brister i hanteringen av anställningen men har trots det ägnat rätt mycket tid åt att granska anställningen närmare. Statsministern fick även svara på ett antal frågor i utfrågningen i maj om den anmälan som gjordes till konstitutionsutskottet.

När statsministern anställde Henrik Landerholm orsakade det spekulationer om jäv i massmedierna. Dessa spekulationer är givetvis ursprunget till anmälan. Dagstidningar skrev om eventuellt jäv. En sådan artikel fanns i Dagens Nyheter med rubriken ”Experter: Kristerssons rekrytering kan vara vänskapskorruption”. Anledningen var enligt tidningen det nära vänskapsförhållandet mellan statsministern och den nationella säkerhetsrådgivaren.

Anställningen föregicks inte heller av intresseanmälningar av andra som kan inneha kompetens för tjänsten. Det är inte fel i och för sig, och andra regeringar har gjort anställningar på samma sätt trots att förfarandet inte är vanligt på Regeringskansliet.

Herr talman! Utskottet har inte granskat den nationella säkerhetsrådgivaren och hans kompetens, utan man har granskat beredningen av ärendet och hur anställningen har gått till.

Utskottet har i tidigare granskningar uttalat att även om förvaltningslagen inte formellt är tillämplig på regeringsärenden är det mycket viktigt att bestämmelser för jäv följs på Regeringskansliet. Regeringskansliets etiska riktlinjer föreskriver att reglerna ska tillämpas med säkerhetsmarginal om det råder tvekan.

Vidare har utskottet tidigare uttalat att det inte bör finnas ens skäl att misstänka att någon i regeringen eller på Regeringskansliet gynnar till exempel sig själv eller någon närstående. Utskottet har konstaterat att detta inte har varit fallet när det gäller anställningen av säkerhetsrådgivaren.

Av granskningen framgår att det var statssekreteraren som ansvarade för rekryteringen av den nationella säkerhetsrådgivaren. Beslutet fattades vid ett regeringssammanträde där statsministern var ordförande. Statsministern svarade i utfrågningen att han bedömde att hans relation till säkerhetsrådgivaren inte var sådan att hans opartiskhet kunde ifrågasättas.

Herr talman! Utskottet ser inga skäl att ifrågasätta statsministerns bedömning, men med detta sagt fanns det inte heller några hinder för statsministern att låta bli att delta i beslutet. Därigenom hade han kunnat hålla ett större säkerhetsavstånd. Utskottet menar dock att granskningen i övrigt inte ger anledning till något uttalande.

Det var ett litet medskick, herr talman.

Anf. 29 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! I sådana här sammanhang brukar vi ledamöter i utskottet påminna om konstitutionsutskottets ålder och om det särskilda i att KU brukar anses vara världens äldsta ännu arbetande utskott. Och så här i jubileumstider och nära inpå 6 juni – som vi ju inte enbart firar för att Gustav Vasa valdes till konung utan även för att 1809 års grundlag antogs – kan det vara på sin plats med ett litet citat.

Jag läser här från § 107 i 1809 års grundlag:

Skulle konstitutionsutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfäldt eller en eller flere af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon statssekreterare icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat, äge då utskottet att sådant tillkännagifva för riksens ständer.

Detta omständliga, men ganska vackra, språk har i den moderna demokratin i princip omvandlats till: ”Konstitutionsutskottet ska granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.”

Och det är ju det vi i princip gör nu. Jag tänkte lyfta fram två ärenden.

Det första ärendet rör anställningen av en statssekreterare hos statsministern. Omständigheter – som uppdagades senare – kring den aktuella statssekreterarens bakgrund medförde att själva anställningsprocessen kom att bli föremål för en anmälan och påföljande granskning.

Utskottet konstaterar att statssekreteraren är chefstjänsteman i Regeringskansliet, och det är av stor vikt att de som anställs som statssekreterare har en personlig lämplighet för uppdraget samt att en sådan befattningshavare inger förtroende.

I det nu aktuella fallet hade statsministern samtal med den tilltänkte statssekreteraren innan beslut om anställningen fattades. Det genomfördes även en säkerhetsprövning.

I granskningen som avser den formella sidan av ärendets hantering har inte framkommit något som utskottet finner skäl att anmärka på. I det här fallet kan således sägas att KU verkligen förvaltats en över 200 år gammal princip.

Det andra ärendet rör även det en fråga om själva processen för anställningen. Statsministern har anmälts för jäv när han har låtit rekrytera en ny nationell säkerhetsrådgivare. Statsministern och den nye säkerhetsrådgivaren har nämligen haft en vänskapsrelation. Statsministern själv har framhållit att direktrekrytering av detta slag inte är det vanliga förfarandet men att möjligheten har använts regelmässigt även av tidigare regeringar.

I det aktuella fallet gjorde regeringen bedömningen att en direktrekrytering var påkallad för att skyndsamt få den nationella säkerhetsrådgivaren på plats och att detta var i enlighet med rådande praxis. Granskningen i denna del föranleder inte något uttalande från utskottets sida. KU gör emellertid en del principiella uttalanden, som jag gärna vill förmedla till kammaren.

Utskottet har tidigare uttalat att även om förvaltningslagen inte i formell mening är tillämplig på regeringsärenden är det mycket viktigt att bestämmelserna för jäv följs i Regeringskansliet. Regeringskansliets etiska riktlinjer föreskriver att reglerna ska tillämpas med säkerhetsmarginal om det råder tvekan om vilka situationer de omfattar.

Prot. 2022/23:122

12 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Handläggning av vissa
regeringsärenden
(kapitel 2)*

Vidare har utskottet tidigare uttalat att det inte bör finnas ens skäl att misstänka att någon i regeringen eller i Regeringskansliet gynnar sig själv eller någon närstående, det vill säga ungefär samma princip om oväld och nit som fanns redan för över 200 år sedan.

Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning (kapitel 3)

Anf. 30 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Herr talman! Den fria och öppna debatten är grunden för en väl fungerande parlamentarism och ett demokratiskt samhälle. I detta ingår såväl uttalanden av politiska företrädare, statsråd, statsministrar och riksdagsledamöter som den kritiska granskningen från riksdagens sida av vad som ligger bakom det som framförs.

I det avsnitt jag här vill redogöra för finns anmälningar samlade som i huvudsak innehåller uttalanden av statsministern och statsråden såväl i riksdagens kammare som i andra mediala sammanhang. Det finns också en del andra ärenden som handlar om statsråds tjänsteutövning i övrigt.

Det handlar om anmälningar såsom skolministerns hantering av sitt aktieinnehav i samband med tillträdet som statsråd, energi- och näringsministerns uttalanden om ett järn- och stålprojekt, statsministerns uttalanden dels om ett vapensystem, dels om Sverige som fossilfri industrination och utrikesministerns uttalanden om Turkiet. De anmälningar som har inkommit baseras på såväl slutet av förra mandatperioden med tidigare regering som innevarande mandatperiod med högerregeringen.

Konstitutionsutskottet väljer att fokusera på de konstitutionella aspekterna och gör inte i första hand bedömningar om själva faktainnehållet eller, för den delen, hur man ser på historiska skeenden. Frågor om vad uttalandena grundar sig på och om det funnits underlag till det som framförts är de som är vägledande för granskningen. Det innebär dock inte att granskningsarbetet som sådant utifrån de mer summariskt hanterade ärendena skiljer sig åt jämfört med övriga. Även om vissa anmälningar om uttalanden av statsråd behandlas under en summarisk rubrik grundar sig granskningen på sedvanlig beredning. Det kan också framhållas att varje ledamot har sin självklara rätt att lämna in en anmälan till konstitutionsutskottet för granskning.

Anmälningarna i fråga är behandlade på grundligt sätt i form av skriftliga frågor och svar på dessa i korrespondens med respektive departement. I vissa fall har följdfrågor ställts i skriftlig form och svar inkommit, och i något av fallen blev ärendena föremål för offentlig utfrågning såväl med statsminister Ulf Kristersson som med energiminister Khashayar Farmanbar.

När det gäller anmälan mot statsministerns uttalande i sin första regeringsförklaring, som avlades i denna kammare tisdagen den 18 oktober 2022, om att Sverige under 1980-talet blev en av världens första nästan fossilfria industrinationer är bedömningen att det föreligger en brist.

I anmälan till konstitutionsutskottet framfördes att påståendet var direkt felaktigt, och en granskning begärdes med avseende på dess förenlighet med regeringsformens krav på saklighet. Utskottet har också vid ett flertal tillfällen betonat att det är en självklar utgångspunkt att statsråds och statsministrar uttalanden ska vara korrekta.

Utskottet har vid tidigare granskningar framhållit att en regeringsförklaring ska ses som en allmän avsiktsförklaring och kan utifrån det perspektivet inte tillmätas någon rättsverkan. Det utesluter dock inte krav på att sakuppgifter som lämnas ska vara korrekta och väl underbyggda. Sakuppgifter som lämnas i regeringsförklaringar är nogt förberedda, och därför bör det rimligen begäras att de baseras på fakta.

Herr talman! I utskottets ställningstagande tar vi fasta på att uttalandet var en del av regeringsförklaringen. Det gör att det inte kan jämföras med snabba replikskiften i debatter eller med svar i intervjusituationer.

I granskningen har till utskottet anförts att statsministern grundade sitt uttalande på en rapport från Energimyndigheten och att detta skulle ses som en del av ett bredare resonemang. Detta framgick dock inte i regeringsförklaringen, och utifrån detta kan det inte betraktas som annat än en brist. Enligt utskottets bedömning hade risken för missförstånd sannolikt kunnat undvikas om statsministern varit tydlig med vad han åsyftade i uttalandet.

Herr talman! När det gäller skolminister Lotta Edholms hantering av sitt aktieinnehav i samband med tillträdet som statsråd kan framhållas att utskottet vid flera tillfällen tidigare granskat just frågor om aktieinnehav eller andra frågor med anknytning till bisysslor. Det finns ett förbud mot detta i regeringsformen.

Vid tillträdet var statsrådet styrelseledamot för en skolkoncern som driver 25 förskolor och sju grundskolor och ägde även aktier i företaget.

Vid tidigare granskning 1992 och 1993 av statsråds innehav av värdepapper, jäv med mera framhöll utskottet att regeringsformen inte innehåller något uttryckligt stadgande om statsministerns ansvar för att statsråden uppfyller kraven i regeringsformen. Statsrådsberedningen har också gett ut en promemoria med information om regleringen kring bisysslor och jäv för statsråd.

Vad gäller det aktuella fallet med skolministerns aktieinnehav uppgav ministern i Dagens Nyheter att hon lämnade sin styrelsepost med omedelbar verkan och skulle sälja sina aktier samma dag.

Utskottet har, baserat på den beredning som genomförts, de frågor vi ställt och de svar vi fått om hanteringen som sådan, inga invändningar mot det sätt på vilket skolministern hanterade sitt engagemang i en skolkoncern i samband med hennes tillträde.

Rent allmänt kan framhållas att det finns anledning att ständigt ha med sig frågor om sidosysslor och engagemang i affärs- eller föreningsliv som kan leda till ifrågasättande av en enskild ministers eller förtroendevälds trovärdighet.

Samtidigt som engagemang i samhället är berikande och viktigt gäller det att hela tiden ställa sig frågan hur olika uppdrag kan uppfattas ur ett etiskt perspektiv. Inga invändningar finns dock i detta enskilda fall, vilket än en gång betonas, men det är frågor att ständigt ha med i det politiska arbetet, inte minst utifrån perspektivet att privata eller fristående aktörer har betydande roller i såväl kommunala och regionala som statliga verksamheter.

Herr talman! I utfrågningen med statsminister Ulf Kristersson i konstitutionsutskottet hanterades också anmälningar av uttalanden om svensk kärnkraft. Det handlade om en anmälan mot statsministerns uttalande att socialdemokratin i total hållningslöshet hade lagt ned svensk kärnkraft.

Den som följt den politiska debatten i Sverige de senaste 50 åren vet att kärnkraftsfrågan har varit central. I utfrågningen med statsministern lyftes dessa frågor upp, och där framhölls att sakuppgifterna grundade sig på att det var på kommersiella grunder som reaktorerna stängdes.

Där betonades också de energipolitiska överenskommelser från 2016 och 2009 som flera partier ingått och de uttalanden som inte minst Vattenfalls styrelseordförande framfört om affärsmässiga bedömningar som bakgrund till besluten. Detta lyftes fram i utfrågningen med Ulf Kristersson.

Det kan också framhållas att det med dåvarande energiminister Khashayar Farmanbar lyftes upp frågeställningar om uttalanden om byggtid kontra produktionstid för havsbaserade svenska vindkraftverk.

Det bör framhållas att statsråd och förtroendevalda på ledande positioner har ett stort ansvar för hur debatten förs. Det är dock utskottets uppfattning att uttalanden som har karaktären av inlägg i en debatt och i det offentliga samtalet bör synas inom ramen för detta.

Det är dessa konstitutionella sammanhang som KU har riktat in sig på i vårens granskningsarbete, och därför sker inga andra bedömningar av uttalandena utöver det resonemang som förs i själva ställningstagandet.

Med dessa ord vill jag tacka för ett gott samarbete med utskottets ledamöter och kansli.

Anf. 31 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! Vårens granskning är till ända, och det har varit en annorlunda granskningsperiod då vi har granskat både den tidigare regeringen och den nuvarande.

I granskningsbetänkandet KU20 finns det två ärenden jag vill lyfta fram i dag. Det är två ärenden som är väckta av mitt parti och där konstitutionsutskottet konstaterat brister. Det är två ärenden som visar hur den dåvarande regeringens statsråd var okunniga när det gällde fakta.

Först har vi det ärende där den dåvarande utrikesministern Ann Linde gjorde ett uttalande om vapenexport och uttryckte sig på ett sådant sätt att åhörarna fick uppfattningen att det krävdes en lagändring innan en eventuell krigsmaterielexport till Ukraina skulle kunna ske.

Det var i programmet *Agenda* i SVT den 13 februari 2022 som Ann Linde gav vilseledande information om det svenska exportkontrollregelverket för krigsmateriel när det gällde vapenexport till Ukraina i konflikten med Ryssland.

Att den dåvarande utrikesministern gav felaktig information om att vapenexport till Ukraina omöjliggörs av det svenska exportkontrollregelverket var, i ett så pass känsligt säkerhetsläge, oerhört allvarligt. Export av krigsmateriel till Ukraina skulle utgöra en tydlig markering från svensk sida till Ryssland om alla nationers rätt att själva bestämma över sin egen säkerhetspolitik.

Ann Linde sa: Vi kan inte helt plötsligt säga så här att bara för att det nu är en konflikt så ska vi ändra våra vapenexportregler.

Men detta är inte överensstämmande med det svenska regelverket för exportkontroll av krigsmateriel. I det svenska regelverket finns ovillkorliga hinder som gör att det inte går att exportera krigsmateriel under vissa omständigheter. Dessa ovillkorliga hinder beskrivs i regeringens proposition 2017/18:23 på följande sätt:

”Tillstånd till utförsel eller annan utlandssamverkan enligt krigsmateriellagen ska inte beviljas, om det skulle strida mot en internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, ett beslut av FN:s säkerhetsråd, Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa (OSSE) eller Europeiska unionen eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig (ovillkorliga hinder).”

Inget av dessa hinder var uppfyllt när det gällde export av krigsmateriel till Ukraina. Gällande möjligheten att exportera krigsmateriel till stater som befinner sig i konflikt är dessa hinder inte ovillkorliga. Det beskrivs så här i samma proposition:

”Tillstånd till utförsel av krigsmateriel för strid, eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel, bör inte beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej, en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter.”

Därmed finns det inga ovillkorliga hinder för att exportera krigsmateriel till en stat som befinner sig i väpnad konflikt. I propositionen uttrycks också vikten av att göra en helhetsbedömning där alla faktorer vägs in och där Sveriges utrikes- och försvarspolitik spelar en viktig roll.

Det finns dessutom exempel på att utförseltillstånd har beviljats där villkorligt hinder förelåg. År 2003 beviljades utförseltillstånd i samband med USA:s och Storbritanniens deltagande i den väpnade konflikten i Irak. Då gjordes en helhetsbedömning, och nationens eget intresse hade förtur.

Utrikesministerns uttalande om att Sverige måste ändra sitt regelverk för att möjliggöra krigsmaterielexport till Ukraina var därför felaktigt i förhållande till både regelverket och hur det tillämpats tidigare avseende export till stater som deltar i en väpnad konflikt. Konstitutionsutskottet konstaterar också i sin granskning att det tidigare statsrådet har brustit.

Herr talman! Det andra ärendet är det där den dåvarande miljö- och klimatministern Annika Strandhäll under en interpellationsdebatt uttalade att det är betydligt enklare att konstruera ny kärnkraft i Sverige än vad som verkligen är fallet.

Runt om i världen är intresset större än på länge för att bygga ny kärnkraft, då det är en av få planerbara kraftkällor som är fossilfri. Framför allt växer intresset för små modulära reaktorer, SMR, där den främsta fördelen är att de är lättare att bygga där elbehovet finns och att de minskar behovet av att bygga ut elnäten. I Europa finns det förhoppning om att kunna ha sådana kommersiella reaktorer i drift redan till 2028. Det kan alltså gå fort från idé till handling när politiska beslut väl tas.

Men gällande konkurrensvillkoren för ny kärnkraft i Sverige uppvisade den dåvarande regeringen en viss okunskap. Dåvarande miljöminister Annika Strandhäll försökte i riksdagen framställa det som att det inte fanns några hinder för att bygga ny kärnkraft. Verkligheten såg dock annorlunda ut, då det var förbjudet att bygga ny kärnkraft i 287 av landets 290 kommuner samt helt förbjudet i det elprisområde som har högst elpriser i södra Sverige. Detta är något som vår nuvarande regering nu åtgärdar genom att se över regelverket.

Men så lät det inte i den interpellationsdebatt den 19 april 2022 när det dåvarande statsrådet Annika Strandhäll sa så här: ”Det finns i dag inga hinder för att bygga ny kärnkraft, vare sig med traditionell teknik eller med den nya teknik som kallas små modulära reaktorer, SMR, och som ännu är på utvecklingsstadiet.”

Trots att statsrådet i någon mån justerade sitt ställningstagande senare i anförandet är det anmärkningsvärt att statsrådets uttalande inte var korrekt, och även här anser KU att det tidigare statsrådet har brutit.

Interpellationer är ett frågeinstitut och ett led i riksdagens kontrollmakt. Det är viktigt att dessa institut fungerar tillfredsställande. Till skillnad från inlägg i en debatt är interpellationssvar väl förberedda och bör vara mer genomtänkta. Därför ställs också högre krav på att innehållet i svaret ska vara korrekt.

Det har varit en intensiv vår med alla granskningar, men vi har arbetat väl tillsammans i konstitutionsutskottet. Jag ser fram emot kommande riksmöte.

Anf. 32 ULRİK NILSSON (M):

Herr talman! Skulle jag ha en önskelista över vad vi ska debattera skulle den inte innefatta frågor som handlar om politik utan i första hand frågor som för debatten framåt och fördjupar och förtydligar den. Alla strävar vi väl, herr talman, efter en debatt som är korrekt och tydlig men också spänstig och intresseväckande. Just därför är det så viktigt att hålla isär de krav vi kan ställa på debatten från det jag själv tycker. Det är inte min åsikt som ska styra ställningstagandet, utan det är faktiskt de formella kraven.

Herr talman! Det är dessutom så att konstitutionsutskottets granskningsbetänkande inte är som ett fotbollsresultat som ska redovisa för Sverige hur det gick för de olika sidorna. Det rör sig inte heller om en situation där det lämpar sig att i alla lägen slå på stora trumman, utan det är snarare så att vi gynnas av ett balanserat och motiverat ställningstagande och vägande av för- och nackdelar. Och jag tycker, sammantaget, att vi faktiskt har lyckats med detta.

Därmed, herr talman, ska jag gå över till att kommentera några ärenden, och det blir åt båda håll.

Låt mig börja med ett antal ärenden som gäller Sveriges relationer till främmande stater, det vill säga de områden där regeringens prerogativ, alltså rätt att styra utrikespolitiken, är för handen och det därmed ställs högre krav på hur underlag och bakgrund ser ut för att uttalanden ska kunna göras.

Men det är också ärenden där det sker en avvägning mellan diplomatins och politikens språk. En diplomat kan vara intresserad av att hålla en kommunikation öppen, medan den politiska debatten ofta är mycket mer fördömande och tydlig och det är mycket lättare att göra entydiga ställningstaganden. Jag tror att man måste väga in detta och förstå diplomatins krav, även om man inte nödvändigtvis håller med om varje del av hur något formuleras utan skulle vilja ha det skarpare.

Vi har tre sådana ärenden. Vi har statsministerns uttalande om ett vapensystem, som lämnas utan några ytterligare kommentarer från konstitutionsutskottet. Vi har utrikesministerns uttalande om Turkiet, där det går att konstatera att det finns ett underlag för uttalandet. Detta innebär inte att

alla ledamöter omedelbart måste dela den syn som finns. Men det fanns ett underlag, och det är välmotiverat i den diplomatiska kontexten.

Vi har också dåvarande utrikesministerns uttalande om vapenexport till Ukraina. Där tyckte jag, får jag erkänna, att det var mycket enklare innan vi hade en utfrågning med utrikesministern. Men när analysen fördjupas och man får se fler och fler argument blir det också svårare att vara kategorisk. Och det kanske är det som är vårt syfte – att just väga för- och nackdelarna mot varandra.

Jag tyckte, sanningen att säga, att det var en klagörande utfrågning såtillvida att det faktiskt redogjordes för de skäl som fanns för att ha en avvaktande hållning. När vi i betänkandet konstaterar att det fanns skäl för just en avvaktande hållning skulle jag nästan kunna sträcka mig till att säga att de nog till och med var rätt goda.

Sedan är det olyckligt att det, i sitt sammanhang och som det uttalades, kunde uppfattas som att det skulle krävas en lagändring längre fram. Men det finns inte mer att anföra än just det faktum att risken för ett missförstånd borde ha beaktats lite tydligare.

Sedan finns det, herr talman, ytterligare en typ av ärenden, som några har varit inne på, nämligen sådana som är förberedda och noggrant planerade. Kanske är regeringsförklaringen ett av de dokument som är absolut mest processat, vägt på guldväg och värderat in i minsta detalj. Men det är samtidigt också ett dokument som utgör en kombination av sakligt framställd informationsgivning och politisk motivering. Det är fullt förståeligt om alla i kammaren inte delar de politiska motiven för en skrivning i regeringsförklaringen. Man ska därför väga vad som är information och vad som är politik i den. Vi ska inte göra en bedömning av det politiska.

Vi kan konstatera att det fanns ett underlag för statsministerns uttalande om fossilfri industrination i regeringsförklaringen. Alla behöver inte hålla med om slutsatserna av underlaget, för det är politik. Men det fanns ett underlag för uttalandet. Det var dock olyckligt att det ändå blev en diskussion om underlaget snarare än om det politiska innehållet. Just denna fara för missförstånd finns det anledning att betona och lyfta upp.

För att sammanfatta, herr talman, skulle jag säga att vi överlag ger ett ganska gott betyg. Demokratien och debatten fungerar bra. Uttryckssättet i debatten är förtroendefullt och bra. Därför, herr talman, skulle jag, eftersom vi inte ska fatta beslut om detta, vilja avsluta med att säga att jag verkligen ser fram emot att vi tillsammans kan fortsätta på den goda vägen för att successivt förbättra debattklimatet och debattens innehåll och tydliggöra politiken. Det gynnar Sverige, och det gynnar svensk demokrati.

Anf. 33 MALIN BJÖRK (C):

Herr talman! I denna sista debatt för dagen, som rör KU:s vårgranskning av regeringen, behandlar vi kapitlet med rubriken ”Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning”. Det är det kapitel i betänkandet där de flesta av årets anmälningar har samlats. Närmare bestämt återfinns 17 av ärendena här. Och av dessa 17 ärenden är alla utom ett sådana där ett statsråd har anmälts till KU på grund av något som statsrådet har sagt. I de allra flesta av de fallen menar anmälaren att uttalandet i fråga inte har varit korrekt.

Prot. 2022/23:122

12 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 3)*

Några av mina kollegor i utskottet har redan berört de ärenden i detta kapitel där KU har funnit brister; de är tre till antalet. Det är ärenden som rör uttalanden som gjorts av tidigare statsrådet Annika Strandhäll och tidigare utrikesminister Ann Linde samt ett uttalande som statsminister Ulf Kristersson gjorde här i kammaren när han i höstas lämnade sin regeringsförklaring. Det är alltså uttalanden som KU funnit dels konstitutionell grund att granska, dels funnit brister i. Därtill finns ytterligare en handfull uttalandeärenden som KU funnit konstitutionella skäl att granska men där vi inte funnit brister.

Men det mest intressanta i detta kapitel är det som finns under sista underrubriken, ”Vissa granskningar om uttalanden av statsråd”. Det är ett samlat KU som i årets granskning väljer att slå in på en ny väg genom att i praktiken avvisa tio av årets KU-anmälningar för att de inte innehåller någon konstitutionell aspekt som gör att de bör granskas av KU. Flera av oss har sagt det, och jag säger det igen, precis som i mitt första anförande här i dag: Detta är ett jätteviktigt steg, och det är väldigt roligt att vi tar det tillsammans. Jag känner mig stolt över att vara med i KU det här året, då vi faktiskt tar det.

Herr talman! Självklart är det relevant att KU granskar vissa uttalanden av statsråd, till exempel sådana där statsrådet genom att uttala sig i en viss fråga riskerar att träda principen om förbud mot ministerstyre förnär och därmed riskera att påverka domstolars och förvaltningsmyndigheters självständighet. Sådana uttalanden är det viktigt och riktigt att KU granskar. Men under senare år har vi sett en stor ökning av antalet anmälningar av statsråds uttalanden, och det har då varit anmälningar som har handlat om ifall ett uttalande varit korrekt i sak eller inte.

Självklart är det viktigt att statsråd i sina uttalanden inte slirar på sanningen och inte förvränger faktaförhållanden. Men att, som utvecklingen blivit, använda KU som ett politiskt slagträ och beskylla politiska motståndare för att fara med osanning är faktiskt inte bra för förtroendet vare sig för KU eller för politiken i stort. Därför har vi i årets granskningsbetänkande landat i att inte uttala oss i denna typ av ärenden och inte göra bedömningar av dessa anmälningar, som alltså är tio till antalet.

Vi framhåller att KU:s granskning är konstitutionell, inte politisk, och är inriktad på rättskontroll och administrativ praxis. Av detta följer att granskningen av statsråds uttalanden bör avgränsas till fall där det kan ställas konstitutionellt berättigade krav på uttalandena. Det gäller till exempel när statsråd uttalar sig i samband med frågestunder och interpellationsdebatter i riksdagen, då det ju sker inom ramen för riksdagens kontrollmakt.

Herr talman! Att sitta i konstitutionsutskottet är något jag värdesätter stort. Det är ett utskott som har en viktig roll och, som jag sa i mitt inledande anförande, ett utskott där vi har en respektfull ton mot varandra och faktiskt försöker ställa oss över det så kallade politiska käbblet, lyfta blicken och titta på sakförhållanden. Men även under årets granskning har vi ibland hamnat i långdragna diskussioner i utskottet om vad som faktiskt är sant vad gäller avvecklingen av kärnkraften i Sverige. Många av de uttalandeanmälningar som gjorts i år rör just detta, Sveriges energipolitik. Och att sitta på KU-sammanträden och timme efter timme argumentera kring vilka beslut som tagits av vilken regering och vad det faktiskt har betytt för hur vår energiförsörjning ser ut i dag är inte vad jag helst vill hålla på med i KU. Det är inte heller vad jag tycker att vi ska ägna oss åt i KU.

Därför är jag väldigt glad över att vi i år har landat i ett uttalande som säger just detta: Dessa diskussioner och debatter ska föras någon annanstans, i andra forum.

Herr talman! Jag hoppas att vi i KU kommer att hålla fast vid den inslagna vägen och kommande år omgående kommer att kunna peka ut de anmälningar som faktiskt inte har någon konstitutionell grund och behandla dem summariskt, som vi gör i årets betänkande – eller ännu hellre att sådana anmälningar inte ens kommer in till KU från riksdagens ledamöter. På så sätt kan vi fokusera på det konstitutionellt relevanta och även på sikt stärka synen på KU:s roll och förhoppningsvis därmed även öka förtroendet för politiken i stort.

Anf. 34 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! Under detta avsnitt, som handlar om vissa statsråds tjänstutövning, vill jag börja med att beröra anmälan av energi- och näringsminister Ebba Buschs uttalande om järn- och stålprojektet Hybrit. Granskningen gäller hur ett uttalande i tidningen Dagens industri förhåller sig till regeringsformens förbud mot ministerstyre, avseende ett pågående ärende hos Energimyndigheten. I intervjun säger Ebba Busch: ”Jag skulle säga att man gärna får visa vad den alternativa vägen är för att plocka bort 10 procent av Sveriges koldioxidutsläpp om inte vägen framåt är med Hybrit och liknande projekt.”

Statsråd har i likhet med alla andra medborgare rätt att göra uttalanden i olika sammanhang. Utskottet framhåller dock att särskild försiktighet behövs i vissa hänseenden, bland annat i fråga om uttalanden som kan riskera att förvaltningsmyndigheternas grundlagsreglerade självständighet påverkas.

Det aktuella uttalandet var som svar på en av flera frågor från en journalist. Hela intervjun handlade om behovet av omställning och ökad energiproduktion generellt. Sett i sitt sammanhang kan energi- och näringsministerns uttalande enligt utskottets mening inte anses ta sikte på en möjlig kommande prövning av Energimyndigheten eller i övrigt ses som ett försök att påverka en sådan. Utskottet påtalar alltså inte någon brist i detta uttalande.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang också ta upp dåvarande utrikesminister Ann Lindes uttalande om möjligheten till krigsmaterielexport till Turkiet. Uttalandet gjordes i *Agenda* den 13 februari 2022. Ann Linde sa då: ”Vi kan inte helt plötsligt säga så här att bara för att det nu är en konflikt så ska vi ändra våra vapenexportregler.” Detta uttalande gjordes alltså elva dagar före Rysslands folkrättsstridiga anfallskrig mot Ukraina, efter en lång tid av ryska trupper hopningar längs gränserna mot Ukraina även på belarusiskt territorium. Sedan 2014 pågår också en rysk ockupation av de östra delarna av Ukraina, och en väpnad konflikt har pågått sedan dess.

Konstitutionsutskottets självklara utgångspunkt är att statsråds uttalanden ska vara korrekta. Vår granskning visar att det inte finns något förbud mot export av krigsmateriel till en stat som befinner sig i en väpnad konflikt med en annan stat. Riktlinjerna säger att exporttillstånd inte *bör* beviljas om det avser en stat som befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat, en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till en väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter.

Prot. 2022/23:122
12 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 3)*

Att det trots detta de facto går att göra undantag från detta ”bör” bevisades redan några veckor senare, och det hade bevisats också under Irakkriget, då Sverige medgav export av krigsmateriel till Natostater.

Särskilda hänsyn kan behöva tas med anledning av svensk utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik. I det säkerhetsläge som världen befann sig i när uttalandet gjordes fanns anledning att inte spä på spekulationerna. Utskottet bedömer därför att det fanns goda skäl för dåvarande utrikesministern att betona att möjligheten till en svensk export av krigsmateriel inte var självklar. Det finns dock en risk för att delar av utrikesministerns uttalande kan ha uppfattats innebära att krigsmateriel inte kunde sändas till Ukraina utan att reglerna först förändrades. Detta var en brist.

Brister har också i detta kapitel påtalats i ett uttalande av statsminister Ulf Kristersson och ett uttalande av dåvarande klimat- och miljöminister Annika Strandhäll, vilket andra talare har tagit upp.

Anf. 35 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Statsminister Ulf Kristersson valdes den 17 oktober. Vi var alla här och minns precis hur det gick till. Dagen efter skulle den nya regeringen presenteras och en regeringsförklaring lämnas.

Mot slutet av regeringsförklaringen säger statsministern att Sverige redan på 70- och 80-talen blev en närmast fossilfri industrination, ledande i världen. Detta inte bara överraskade många, inklusive anmälan, utan uppfattades också som en osanning. Och det ledde till en KU-anmälan. Sverige var då, precis som nu, beroende av en ganska omfattande tillgång till energi från petroleumprodukter, inte minst för transporter men också för den tillhörande industrin när det gäller petrokemi.

Statsministern har sedan förklarat resonemanget med att det kunde vara underförstått att uttalandet avsåg det förhållandet att Sverige efter 70-talets oljekriser byggde ut kärnkraften i södra Sverige och därmed skapade en elenergi som i allt väsentligt bygger på om inte förnybar så i alla fall fossilfri produktion av el.

Jag talade lite grann i början av debatten i dag om kommunikation och om att det inte alltid är helt klart att den faktiskt når mottagaren på det sätt man tänkt sig. Sedan finns det en annan aspekt av detta som handlar om vilken bild man vill skapa eller som har skapats. It's all in the optics, som de säger i USA, det vill säga det spelar inte så stor roll vad som faktiskt har hänt eller sagts, utan det viktiga är hur det ser ut.

Utan att på något vis hävda att det har varit en avsikt – att etablera en bild – i just detta fall tänker jag att vi ska vara vaksamma på detta framöver, på vem som säger vad och i vilket syfte. Detta är helt legitimt på många sätt. Vi gör det alla. Alla har väl någon gång sålt någonting på Blocket eller skrivit något om sig själv i någon profil. Men det är när gränsen mellan sanning och osanning suddas ut och blir diffus som det blir allvarligt. Om makten utgår från folket är det förstås ovillkorligen så att det som presenteras för väljare, fritidspolitiker i kommuner och regioner, tjänstepersoner och riksdagsledamöter ska vara korrekt och ingenting annat.

Jag kan tänka mig att vi kommer att se inte bara konstitutionsutskottet som företrädare för en sådan syn. Jag ser framför mig att exempelvis mediernas faktagranskningar blir fler och mer omfattande framöver.

Herr talman! Under samma rubrik, Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning, finns även diskussioner om utrikesministerns uttalanden om Turkiet, i huvudsak i samband med de demonstrationer som genomfördes med anledning av Sveriges ansökan om medlemskap i Nato. Här finns också uttalanden med anknytning till svensk vapenexport till Ukraina. Detta har behandlats av andra ledamöter i utskottet.

Det är förstås angelägna frågor, och jag ser fram emot fortsatta diskussioner om vad de innebär, men det lär få bli utanför utskottets väggar, kanske inom ramen för framtida forskningsprojekt.

Allra viktigast i detta sammanhang är de relativt många ärenden som så att säga behandlats i ett sammanhang. Det är uttalanden där utskottet egentligen inte har något att tillföra ur konstitutionell synvinkel. Olika ledamöter har förstås olika åsikter om det som har sagts – det har många vittnat om redan – men det hör till demokratins kännetecken. Så ska det vara, och politiska frågor får lösas på de arenor som finns för det ändamålet.

I mitt allra första inlägg i dag pratade jag lite om de erfarenheter som jag gjort som ny ledamot både i utskottet och i riksdagen. Jag vill absolut instämna i vad andra ledamöter har sagt här. Jag ser fram emot fortsättningen på mandatperioden. Nu har vi fått upp ångan. Vi har satt vissa ramar och riktlinjer för vad vi ska hålla på med. Det ska bli spännande, roligt och intressant att ta del av nästa riksmötes konstitutionsutskott.

Med detta tackar jag för ordet en sista gång i denna granskningsdebatt.

Anf. 36 MALIN DANIELSSON (L):

Herr talman! Jag kommer att beröra tre ärenden under denna avslutande del. Jag vill inleda med att konstatera att granskningen av skolminister Lotta Edholms hantering av sitt aktieinnehav i samband med tillträde som statsråd visade att den skedde på ett korrekt sätt.

I mitt inledningsanförande tidigare i dag lade jag stor vikt vid hanteringen av uttalandeärenden, som utskottet enigt ställt sig bakom under årets granskning. Jag hoppas att det kan bli ett framtida sätt att hantera de uttalanden som bör granskas inom kontexten av det offentliga samtalet och den politiska debatten snarare än inom ramen för KU:s konstitutionella granskning.

Herr talman! Nu kommer jag dock att uppehålla mig vid två uttalanden som faller in under det som KU bör granska. Det första rör dåvarande klimat- och miljöminister Annika Strandhälls uttalande om möjligheterna till ny kärnkraft.

Annika Strandhälls uttalande gjordes i svaret på en interpellation. Ett svar på en interpellation ges förvisso inom ramen för en politisk debatt, men svaret är såväl berett som inom ett forum där möjlighet ges att prata till punkt. Svar på interpellationer är ett led i riksdagens kontroll av regeringen, där svaren från ministrarna på ledamöternas skriftliga frågor är väl förberedda. När det gäller det aktuella uttalandet konstaterar konstitutionsutskottet att det gjordes i själva svaret på interpellationen.

Dåvarande klimat- och miljöministern uppgav i sitt svar: Det finns i dag inga hinder för att bygga ny kärnkraft, vare sig med traditionell teknik eller med den nya teknik som kallas små modulära reaktorer, SMR, och som ännu är på utvecklingsstadiet.

Granskningen visar att uttalandet inte ger en fullständig bild, då det exempelvis enbart är på vissa platser som det är tillåtet att bygga ny kärnkraft. Ministern nyanserade förvisso bilden senare under debatten, men svaret borde ha gett en mer korrekt bild av de faktiska förutsättningarna för ny kärnkraft än det gjorde, och därför ses agerandet som en brist.

Herr talman! Ytterligare ett ärende av intresse gäller dåvarande utrikesminister Ann Lindes uttalande om krigsmaterielexport till Ukraina. Ann Linde hävdade i en intervju i SVT att Sveriges vapenexportlagar behöver ändras för att Sverige ska kunna skicka vapen till Ukraina.

Uttalandet skedde bara någon vecka innan Sverige faktiskt skickade vapen till Ukraina. Och trots att det finns stor förståelse för att utrikesministern vid tillfället inte kunde utlova att man skulle skicka vapen borde det inte för allmänheten ha låtit påskinas att det var omöjligt utan att regelverket ändrades.

Sverige har mycket riktigt strikta vapenexportregler, men något förbud mot export av krigsmateriel till en stat som befinner sig i en väpnad konflikt finns inte enligt krigsmaterielagen. I riktlinjerna för krigsmaterielexport sägs att ett exporttillstånd inte *bör* beviljas om det avser en stat som befinner sig i en väpnad konflikt med en annan stat.

Som jag nämnt fanns det utifrån det säkerhetsläge som världen befann sig i när uttalandet gjordes väldigt goda skäl för den dåvarande utrikesministern att betona att möjligheten till svensk export av krigsmateriel inte var självklar, men att säga att det var omöjligt utan att först ändra reglerna är inte förenligt med att uttala sig korrekt och sakligt enligt min mening. Även om vi inte kan ta hänsyn till vad som hände efter uttalandet när vi utför vår granskning har det med all tydlighet blivit klart att det har gått att skicka vapen till Ukraina utan regelförändringar.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag påminna om det jag sa i mitt första inlägg i dag. Oavsett om det rör sig om ett uttalande som vi har granskat eller ej förväntar vi oss fortsatt att uttalanden från såväl statsråd som förtroendevalda ska vara sakliga, korrekta och byggda på fakta. Vi har alla ett ansvar att värna vår demokrati och att inte ryckas med i ett tonläge i debatten som i förlängningen kan leda till ett minskat förtroende för demokratin.

Med detta tackar jag för mig när det gäller den långa och härliga debatt som vi har haft i dag.

Anf. 37 LARS ENGSUND (M):

Herr talman! Jag är sist ut i debatten om konstitutionsutskottets granskningsbetänkande i fråga om den så kallade vårgranskningen. Mycket har redan nämnts i debatten, och jag finner inte anledning att upprepa det. Och för att spara tid och eventuellt förhindra att någon somnar, stänger av tv:n eller gäspar sig igenom mitt anförande väljer jag helt enkelt att korta ned det en smula.

Jag tar den sida av ett rivjärn som strimlar betänkandet i bitar och väljer därmed att dyka ned i några bitar vi har behandlat i KU sedan i vintras.

Herr talman! Ett av ärendena gäller bland annat skolminister Lotta Edholms hantering av sitt aktieinnehav i en skolkoncern i samband med tillträdet som statsråd. I anmälan till KU står att läsa följande: Skolministern gjorde börsklipp på sitt eget tillträde.

Här är det viktigt att poängtera att man inte enligt regelverket kring insiderbrott kan gå händelserna i förväg och handla med finansiella instrument innan marknaden är informerad. Hade hon avyttrat sitt aktieinnehav före offentliggörandet av hennes utnämning till skolminister hade hon således högst sannolikt gjort sig skyldig till ett insiderbrott.

Således agerade skolministern korrekt då hon hanterade sina engagemang i skolkoncernen i samband med att hennes tillträde som statsråd offentliggjordes.

Ett annat ärende som KU har granskat gäller energi- och näringsministerns uttalanden om ett järn- och stålprojekt. I en artikel i Dagens industri intervjuas energi- och näringsminister Ebba Busch kring industrisatsningar i den så kallade gröna omställningen, i detta specifika fall kring projekt för att fossilfritt producera stål – exempelvis projektet Hybrit.

Energi- och näringsministerns uttalande är generellt och handlar om projektet Hybrit eller liknande projekt, och hennes uttalande kan därmed inte anses påverka de myndighetsgranskningar som pågick vid tiden för uttalandet och således inte vara föremål för så kallat ministerstyre.

Herr talman! I en interpellationsdebatt om möjligheten för byggande av ny kärnkraft i hela landet är svaret till interpellanten missvisande och ger inte en rättvisande bild av förutsättningarna för nyetablering av kärnkraft i Sverige.

KU framhåller att det är en självklar utgångspunkt att uttalanden av ministrar ska vara korrekta, särskilt i exempelvis svaret på en interpellation som är en del i riksdagens kontroll av regeringen. Svaret på en interpellation har dessutom kunnat förberedas med hjälp av exempelvis expertis i Regeringskansliet.

Dåvarande klimat- och miljöministern Annika Strandhäll svarade interpellanten inledningsvis att det inte föreligger några hinder för ny kärnkraft i Sverige.

Interpellanten har emellertid god sakkunskap i ämnet och påpekar att det är förbjudet att bygga kärnkraft i 287 av landets 290 kommuner, som tidigare påpekats i debatten, och att man också måste äga en reaktor för att få ersätta denna. Och således är nya aktörer förhindrade att bygga ny kärnkraft i landet. Vidare är det därmed tillåtet med endast maximalt tio kärnkraftverk i Sverige under gällande lagstiftning. Och det är förbjudet att bygga ny kärnkraft i exempelvis elområde 4, eftersom Barsebäcksverket inte får ersättas, då miljöbalken endast ger tillåtelse att ersätta reaktorer som varit i drift efter den 31 maj 2005.

Dåvarande klimat- och miljöministern Annika Strandhäll gör till slut en smärre korrigerande av sitt förberedda svar på interpellationen men ger inte en fullt ut rättvisande bild i svaret.

KU har funnit att detta är en brist och påpekar vikten av korrekthet i ärenden som är en del av riksdagens kontrollmakt, särskilt i förberedda situationer som svar på interpellationer.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag kommentera några av de uttalandeärenden som vi har placerat i den så kallade kappan, det vill säga betänkandets avsnitt 3.8.

Det finns ett antal uttalandeärenden med en gemensam nämnare: energipolitik i allmänhet och kärnkraft i synnerhet. Som nämnts av talare före mig i debatten har KU ingen uppgift att avgöra vad som är rätt eller fel, vad som är sant eller falskt. Den politiska debatten får avgöras i andra

Prot. 2022/23:122
12 juni

Gransknings-
betänkande

Vissa frågor om
statsråds tjänste-
utövning (kapitel 3)

Behandlingen av
riksdagens skrivelser

forum, till exempel i denna kammare, i debattartiklar, i frågestunder och liknande.

Men, som gammal kärnkraftsingenjör och i sammanhanget förhållandevis sakkunnig inom energipolitik kan jag inte låta bli att göra ett medskick till den energipolitiska debatten. Om man i debatten ägnar sig åt att utgå från elsystemets behov snarare än att enskilda kraftslag ställs mot varandra är det min förhoppning att vi framöver kan få se en mer saklig och faktabaserad energidebatt.

Slutligen vill jag rikta ett tack till alla kollegor i KU och inte minst till kansliet som har lyckats få med alla diskussioner i ett väl avvägt betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
Utskottets anmälan lades till handlingarna.

§ 9 Behandlingen av riksdagens skrivelser

Konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU21
Behandlingen av riksdagens skrivelser (skr. 2022/23:75 och redog.
2022/23:RS4)
föredrogs.

Anf. 38 PETER HEDBERG (S):

Herr talman! När jag hörde inledningen på Lars Engunds anförande fick jag lust att säga: Nu har vi kommit till det ärende som är dagens huvudnummer.

Det kanske inte stämmer sett till tiden som debatten kommer att omfatta, men det är likväl ett viktigt ärende.

Nu har vi precis haft en ordentlig genomgång av KU:s arbete i debatterna om granskningsärendena. För mig som är ny både i riksdagen och i KU har det varit ett lärorikt år, vilket många andra har uttryckt. Jag har någon gång reflekterat över begreppet nådiga luntan och tyckt att det kanske används lite för snålt när det bara används om budgeten. Ibland när man går med KU-handlingarna känns det som att detta uttryck mycket väl skulle kunna stämma in även på dem.

Det som jag nu tänker säga har framhållits av flera under dagen, men jag tänker säga det ändå. Jag upplever verkligen att utskottets arbete har präglats av respekt, samarbetsvilja och en del tuffa diskussioner. Och det har inte varit lätt alla gånger. Men jag tycker att vi gemensamt har bidragit till att KU fortsätter att ta sina uppgifter på allvar.

Nu finns det en del som har följt denna debatt på plats och på tv, och jag vill framhålla att jag och mina kollegor som tar upp det sätt som vi arbetar på inte gör det för att vi på något sätt vill gratulera oss själva. Malin Björk sa inledningsvis under granskningsdebatten att i tider av polarisering och när det är ett tufft samhällsklimat och debattklimat kan det finnas en poäng i att visa hur politiker från olika sidor faktiskt kan samarbeta.

Eftersom jag liksom andra kollegor är beroende av kansliets service vill jag framhålla att kansliet har skött sig eminent under året.

Men, herr talman, det är inte granskningen som vi debatterar nu utan behandlingen av riksdagens skrivelser. Precis som tidigare debatter hand-

lar denna debatt till stor del om förhållandet mellan riksdag och regering. Jag kommer inte att använda hela min anmälda talartid, men jag vill kortfattat ta upp några saker i ställningstagandet.

För det första gör vi i KU inte någon annan bedömning än regeringen vad avser tillkännagivanden på vårt område och som regeringen anser vara slutbehandlade. Men ett av dessa rör arbetet mot antisemitism. Där menar regeringen att flera förslag som fanns i budgetpropositionen för 2023 tillgodosåg innehållet i tillkännagivandet, och det är mot denna bakgrund som man anser det vara slutbehandlat. Jag tycker att det är bra att regeringen också understryker att arbetet mot antisemitism måste fortsätta, vilket utskottet också har instämt i.

För det andra får KU än en gång ta upp tidsaspekten för några tillkännagivanden som inte är slutbehandlade. Om man läser betänkandet ser man att det finns några tillkännagivanden som det beslutades om för över elva år sedan. Det kan inte anses vara rimligt att det tar så lång tid. Detta har utskottet tydliggjort i flera tidigare betänkanden. Läser man vårt betänkande från i år framgår det med all önskvärd tydlighet exakt hur många gånger detta har framhållits.

För det tredje har ett antal andra utskott yttrat sig. Antingen delar de regeringens bedömningar eller också invänder de, som i några fall. KU gör ingen egen bedömning av dessa förhållanden utan hänvisar till respektive utskotts yttranden.

Däremot har vi noterat en sak i vårt ställningstagande, och det är att regeringen har tagit med två tillkännagivanden på socialutskottets område och som riksdagen inte har beslutat om. Och vi kan kanske enas om att det är lite olyckligt.

Med dessa ord om ett viktigt betänkande vill jag yrka bifall till utskottets förslag om att lägga skrivelserna till handlingarna.

Jag vill tacka utskottet för ett gott samarbete. Eftersom jag troligen inte kommer att återkomma till denna talarstol under detta riksmöte vill jag passa på att önska alla en härlig sommar. Och notera de vädervarningar som nu har kommit, för det blir väldigt varmt.

Anf. 39 VICTORIA TIBLOM (SD):

Herr talman! Sedan 1961 har regeringen lämnat redogörelser till riksdagen för vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av riksdagens olika beslut. Enligt riksdagsordningen ska regeringen varje år i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av de riksdagsskrivelser som överlämnats till regeringen.

Också i år vill vi i konstitutionsutskottet upprepa vad vi har sagt tidigare, nämligen att vi konstaterar att regeringens redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser sedan flera år tillbaka ger en mer utförlig redovisning av åtgärder vidtagna av regeringen och kan anses ge en korrekt bild av riksdagens skrivelser till regeringen. Vi ser självklart positivt på denna utveckling.

I detta betänkande redogör regeringen först för de åtgärder den har vidtagit efter olika uppmaningar från oss i riksdagen. Utskotten får chansen att kommentera dessa och bedöma om de strikt sett är nöjda med exempelvis hur lång tid det har tagit och hur det har skett. Vi överprövar inte den bedömningen i konstitutionsutskottet, vilket ytterst beror på att det kräver

väldigt mycket sakkunskap att kunna avgöra frågan, och det är våra kollegor i respektive utskott som främst besitter den sakkunskapen.

På konstitutionsutskottets område gör vi dock en egen bedömning i sak. Vi är överens om bedömningen även i år – vi brukar vara det – men kan när det gäller helheten konstatera att det är fler tillkännagivanden som tar aningen längre tid för regeringen att verkställa, precis som tidigare talare också har påpekat i dag. De äldsta ännu inte slutbehandlade tillkännagivandena gjordes för mer än elva år sedan, vilket utskottet har uttalat inte kan anses vara en acceptabel tidsåtgång för behandlingen av ett tillkännagivande.

Vi ser dock positivt på att regeringen redovisar behandlingen av ett tillkännagivande om den lägger fram en proposition eller skrivelse som behandlar en sakfråga som knyter an till tillkännagivandet. Genom budgetpropositionens omfattning ter det sig också naturligt att antalet tillkännagivanden som redovisas i den är förhållandevis stort.

Anf. 40 LARS JOHANSSON (M):

Herr talman! Riksdagen representerar medborgarna och ska kontrollera regeringen. Detta kallas kontrollmakt, och kontrollmakten utövas av riksdagen på olika sätt. En del av kontrollmakten är ledamöternas rätt att ställa frågor till statsråden här i kammaren. En annan del av kontrollmakten är konstitutionsutskottets årliga granskningar av regeringen och de olika statsråden, det vill säga det vi har debatterat här tidigare i dag.

Ytterligare ett sätt att utöva kontrollmakten är det betänkande vi nu debatterar. Betänkandet har sin grund i en bestämmelse i 9 kap. 8 § riksdagsordningen. I denna bestämmelse kan man läsa att regeringen varje år i en skrivelse till riksdagen ska redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av de riksdagsskrivelser som överlämnats till regeringen. Den redovisning som behandlas i dag omfattar med bilagor omkring 550 sidor och avser åtgärder under kalenderåret 2022, det vill säga under både regeringen Andersson och regeringen Kristersson.

Herr talman! Jag vill helt kort kommentera några saker i skrivelsen och utskottets betänkande. I skrivelsen redogörs föredömligt för regelbeståndet i Svensk författningssamling samt hos landets myndigheter. Med regelbeståndet avses antalet gällande författningar och andra regelförteckningar, och man kan särskilt notera att regelbeståndet hos landets myndigheter sedan 2017 har ökat kraftigt – från knappt 8 000 till drygt 11 500. I en tid då landets näringsliv efterfrågar regellättnader kan detta inte vara rätt väg att gå. Utvecklingen stämmer till eftertanke.

I skrivelsen görs också en uppföljning av hur regeringen har hanterat riksdagens tillkännagivanden. Tillkännagivanden kan närmast beskrivas som uppdrag som riksdagen har gett till regeringen. Här kan konstateras att antalet tillkännagivanden under den förra mandatperioden var väldigt stort – det största på 30 år. Antalet tillkännagivanden avspeglar den tidigare regeringens svaga stöd i riksdagen. Man kan konstatera att vi efter regeringsskiftet har sett en markant minskning av antalet tillkännagivanden från riksdagen, vilket naturligtvis är en spegling av att den nuvarande regeringen med Tidöavtalet i ryggen har stöd av en majoritet av riksdagens ledamöter.

Av redogörelsen framgår att det finns ett tillkännagivande som, vilket sagts här tidigare, gjordes för mer än elva år sedan och som ännu inte är

slutbehandlat. Det är naturligtvis inte acceptabelt. Utskottet påminner därför om vikten av att regeringen behandlar riksdagens skrivelser skyndsamt.

När det gäller regeringens redogörelse konstaterar ett enigt utskott att redogörelsen på en generell nivå ger en korrekt bild av riksdagens skrivelser till regeringen men också innehåller en utförlig redovisning av regeringens åtgärder, vilket är jättebra.

Herr talman! Konstitutionsutskottet har också remitterat regeringens skrivelse till de övriga utskotten för att inhämta deras synpunkter gällande de tillkännagivanden som har anknytning till respektive utskott. Konstitutionsutskottet överprövar inte övriga utskotts bedömningar. Det är våra kollegor i respektive utskott som har bäst kompetens att göra dessa bedömningar utifrån sin sakkunskap.

Med de orden vill jag avslutningsvis yrka bifall till utskottets förslag till beslut, herr talman.

Anf. 41 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! Sverige har en historik av att ledas av minoritetsregeringar. Just därför är detta betänkande viktigt, även om utskottet är enigt.

Varje år lämnar regeringen en skrivelse till riksdagen där den redovisar hur riksdagens beslut har tillgodosetts, och de tillkännagivanden som riksdagen har lämnat till regeringen brukar vara av särskilt intresse. Det handlar alltså om att riksdagen ger regeringen i uppdrag att agera i en särskild fråga, till exempel att en fråga ska utredas.

Man kan väl konstatera att riksdagen under den förra mandatperioden av olika skäl riktade många fler tillkännagivanden till regeringen än tidigare år. Toppnoteringen gjordes förra året med 328 tillkännagivanden. Precis som föregående talare sa kan det bero på det oklara parlamentariska läget, men en annan aspekt tror jag är pandemieffekten. I alla fall kom KU:s egen lilla grupp som tittade på antalet utskottsinitiativ över tid fram till det.

Vi har under denna mandatperiod också sett att regeringar av olika färg ibland ber utskott att agera därför att det då går fortare i ett skyndsamt läge. Vi kan givetvis diskutera mer nästa gång ifall vi tycker att det är bra eller dåligt, men det är ändå ett faktum.

Historiskt har antalet tillkännagivanden legat på ungefär 75 per år, men det har verkligen varierat mycket över tid. Inte alltför sällan kan ett tillkännagivande dessutom komma från ett enigt utskott, precis som ett som KU faktiskt har berett nu under våren.

Ibland är det kanske ganska enkelt att som riksdagsledamot tycka att man är färdig när man har fått igenom ett tillkännagivande – att man har gjort sitt och bara kan invänta att regeringen snabbt agerar och löser den fråga som man har satt i fokus. Men riktigt så enkelt är det inte alltid, precis som tidigare talare har sagt.

När det gäller bedömningen av vilken tidsåtgång som är rimlig i olika fall får vi i konstitutionsutskottet givetvis hänvisa till vad respektive utskott har framfört i sina yttranden över redogörelsen till KU. Vi noterar samtidigt att det bland de äldsta tillkännagivanden som ännu inte har slutbehandlats finns flera som är över elva år gamla. Vi är till och med ganska snälla när vi skriver så i vårt ställningstagande, för det allra äldsta är faktiskt från riksmötet 1999/2000 och alltså över 20 år gammalt.

Dessa ärenden är givetvis inte vanligheter, men det är ändå ganska anmärkningsvärt att de ens förekommer. I de fall där det har gått över elva år utan att ärendet har slutbehandlats är det inte alltför sällan så att regeringar av olika färg har styrt Sverige under tiden. I några fall kanske det till och med är så att de som drev igenom ett tillkännagivande sedan kom till makten och fick makt att förändra och få igenom sitt tillkännagivande. Ändå blev det inte slutbehandlat. Jag, som företräder ett parti som aldrig har fått sitta vid makten, kan tycka att det är anmärkningsvärt att detta kan förekomma.

Konstitutionsutskottet har tidigare framhållit vikten av att en regering behandlar riksdagens skrivelser skyndsamt och har uttalat att det borde höra till undantagen att tillkännagivanden inte kan slutredovisas inom två till tre år samt att elva år inte kan anses vara en acceptabel tidsåtgång för behandlingen av ett tillkännagivande.

I vissa utskotts yttranden till KU lyfts frågan om när ett tillkännagivande kan anses vara slutbehandlat fram. KU har tidigare uttalat att det av naturliga skäl, precis som jag sa tidigare, kan variera vilka åtgärder som krävs för att ett tillkännagivande ska bli slutbehandlat. Vi har påmint om vikten av att regeringen är tydlig med hur dess behandling av ett tillkännagivande förhåller sig till det som efterfrågas i tillkännagivandet och med vilka åtgärder man avser att vidta. Vi har dock också sagt att ett tillkännagivande från riksdagen behöver vara tydligt om regeringen ska kunna vara så tydlig som det krävs. Detta handlar om kommunikation och samspel på hög nivå.

Herr talman! Med tanke på de senaste årens ökning av antalet tillkännagivanden som ännu inte har slutbehandlats tror jag att allt större vikt kommer att behöva läggas vid denna skrivelse och regeringens hantering framöver. En dag som denna känns det dock, avslutningsvis, ganska fint att i KU:s fina anda kunna yrka bifall till betänkandet från ett enigt utskott. Även om mina utskottskollegor vet att jag inte alltid är enig med de övriga är jag det i dag.

Anf. 42 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Jag kommer inte att tala särskilt länge – bara så att ni vet. Det är ju något slags ära att få stå sist på listan efter fem debattområden.

Vi ska alltså prata lite om behandlingen av riksdagens skrivelser. Jag ställer mig bakom utskottets förslag och yrkar bifall till förslaget att lägga regeringens skrivelse och riksdagsstyrelsens redogörelse till handlingarna.

Vi i utskottet har ju varit eniga i detta, som flera har påpekat. Jag tänker inte upprepa något av det som har sagts om detta. Vi ser dem som väl utformade och av god kvalitet och anser att de ger en god bild av vad som har skett med de skrivelser som har levererats.

Jag tänkte ägna någon liten minut åt det som kallas avvikande meningar i de andra utskottens skrivelser. Det handlar om tillkännagivanden som delar av utskotten inte har tyckt har tillgodosetts tillräckligt. Av rent egoistiska skäl tänkte jag uppehålla mig vid avvikande meningar som har uttalats av oss i oppositionen i varierande konstellationer, där MP, S, V och C kan ha förekommit. Jag ska ta ett par exempel, för detta innebär ju att det finns saker som delar av riksdagsledamotskollektivet inte tycker är färdigbehandlade.

I den skrivelse som vi pratar om nu finns det bland annat en sådan från socialutskottet. Den är ganska omfattande och handlar om vårdplatser, utbildningar, köer och arbetsmiljö. Vissa av våra kollegor tycker att detta inte har tillgodosetts på det sätt som beskrivs i skrivelserna.

Det finns också en, eller till och med två, från trafikutskottet som handlar om något som jag kan tycka är en ganska relevant och allvarlig fråga, nämligen Bromma flygplats och Arlanda. Det saknas beskrivningar av och redogörelser för utredningar som har gjorts på temat, och man bortser kanske från att det finns en utbredd förståelse för tanken att Bromma flygplats kanske inte behövs och att Arlanda har kapacitet att ta hand om det. Detta saknas i tillkännagivandet från regeringen.

Slutligen finns det också en liten passus om cykelvägar. Jag tycker att det är lite fint. Cykelvägar ska vi ta vara på och vara rädda om. Det finns en avvikande mening som handlar om att de borde uppmärksammas och om det samarbete som krävs mellan kommunerna och staten i detta avseende för att man ska kunna förverkliga fler cykelvägar som inte nödvändigtvis följer de vanliga stora lederna. Inte heller detta har dock kommit med.

Detta var små nedslag i någonting annat. Ni väntar egentligen bara på att jag ska vara färdig, och det är jag nu. Jag ber att få avsluta, herr talman, med ett stort tack till alla kollegor. Vi ses snart igen – vi har fler betänkan- den att ta hand om – men nu vill jag tacka för i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 14 juni.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 13.35 på förslag av talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 15.00.

Återupptaget sammanträde

Sammanträdet återupptogs kl. 15.00.

§ 10 Svar på interpellation 2022/23:380 om en bred utvärdering av den svenska alkoholpolitiken

Svar på interpellation

Anf. 43 Socialminister JAKOB FORSSMED (KD):

Herr talman! Pontus Andersson har frågat mig när regeringen kommer att agera på riksdagens tillkännagivande om en utvärdering av den svenska alkohollagstiftningen. Pontus Andersson har även frågat mig om jag och regeringen kommer att låta riksdagen pröva frågorna om förlängda öppettider på lördagar och utökade leveransfönster för hemleverans, med anledning av att Systembolagets styrelse har uttryckt en vilja om förändring i dessa frågor. Slutligen har Pontus Andersson frågat mig när jag räknar med att gårdsförsäljning blir lagligt i Sverige.

Riksdagen tillkännagav i februari 2022 för regeringen det socialutskottet anfört om en utvärdering av alkoholpolitiken. Utskottet ansåg att regeringen borde genomföra en bred och gedigen utvärdering av alkoholpolitiken. Enligt utskottet behövs en bred och gedigen utvärdering för att söka svar på hur effektiva politikens olika styrmedel är och hur dessa sammantaget fungerar samt i vilken utsträckning det alkoholpolitiska målet nås (bet. 2021/22:SoU10 sidan 20, rskr. 2021/22:150 punkt 2). Den nuvarande regeringen tillträdde i oktober 2022, och frågan bereds inom Regeringskansliet.

Pontus Andersson frågade mig i november 2022 om jag och regeringen kommer att låta riksdagen pröva frågan om längre öppettider på Systembolaget. Nu har frågan ställts på nytt, och mitt svar är detsamma som tidigare.

Systembolaget innehar i Sverige ensamrätten till detaljhandel med spritdrycker, vin, starköl och alkoholdrycksliknande preparat. Ensamrätten har ett socialpolitiskt syfte, att begränsa alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar, vilket är en central del i den svenska alkoholpolitik som riksdagen har ställt sig bakom.

Ett av de viktigaste medlen för att genom monopolet nå detta syfte är möjligheten att begränsa tillgängligheten. Systembolaget får därför enligt alkohollagen (2010:1622) inte sälja alkoholhaltiga drycker till personer under 20 år och har enligt ett avtal med staten kontroll över butiksetableringar och även öppettider inom ramen för de riktlinjer som bestäms av riksdagen. Att begränsa tillgängligheten till alkohol är enligt Världshälsorganisationen, WHO, en av de mest effektiva åtgärderna för att minska alkoholskador.

Systembolaget har tidigare lyft frågan om utökade öppettider utifrån generellt ändrade köpbeteenden och bolagets legitimitet. Frågan om en utökning av öppettider måste dock ses utifrån den svenska alkoholpolitiken och dess socialpolitiska syfte, då en sådan utökning skulle innebära ökad tillgänglighet.

Sverige och flera andra medlemsstater har i fråga om införsel, smuggling och gränshandel framfört till EU att referensnivåerna för privatinförsel är för höga och därför bör justeras nedåt. Regeringen har fokus på att komma åt den illegala införseln av alkohol.

Mot denna bakgrund är det i nuläget inte lämpligt att ta initiativ till att Systembolagets öppettider på lördagar ska utökas.

Slutligen avseende Pontus Anderssons fråga om gårdsförsäljning: Gårdsförsäljningsutredningens (S 2020:15) betänkande *En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker* (SOU 2021:95) har remissbehandlats, och ett stort antal remissinstanser har svarat på remissen. Det sedvanliga arbetet med att bereda remissinstansernas synpunkter pågår. I detta arbete behöver bland annat frågans komplexitet och tänkbara konsekvenser beaktas. Regeringen ser positivt på att möjliggöra småskalig gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker under förutsättning att detaljhandelsmonopolet värnas.

Anf. 44 PONTUS ANDERSSON (SD):

Herr talman! Den 17 februari 2022 röstade riksdagen för ett tillkännagivande till den dåvarande socialdemokratiska regeringen om en bred utvärdering av den svenska alkoholpolitiken. Varken den dåvarande rege-

ingen eller den i höstas tillträdde har ännu hunnit behandla det. Om eller när regeringen agerar på riksdagens tillkännagivande bör den dock ta sikte på hur vi politiskt kan agera för att nå de personer som har störst alkoholproblem utan att begränsa friheten för den breda majoriteten av konsumenter, det vill säga låg- och medelkonsumenter.

Systembolagets socialpolitiska syfte, att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar, är någonting som jag absolut kan ställa upp på. Missbruk av alkohol är ett problem. Men problemen med dagens öppettider på Systembolaget, att man inte kan köpa kyld dryck eller att hemleverans tar minst åtta dagar leder snarare till ett bunkringsbeteende hos konsumenterna vilket tvingar människor att öka tillgängligheten av alkohol i sina hem.

Vill jag som låg- eller medelkonsument spontant kunna bjuda hem vänner på middag och en flaska vin en lördag när klockan är 15.01 måste jag ha vin hemma. När solen tittar fram och jag ställer mig vid grillen och känner att det hade varit gott med en kall öl måste jag ha öl hemma stående i kylan – och det har jag ju, eftersom jag alltid planerar mina inköp. En utvärdering av den svenska alkoholpolitiken, något som riksdagen röstat för, hade gett oss svar på frågan om dagens alkoholpolitik verkligen når personer med verkliga alkoholproblem eller om den snarare begränsar friheten och tillgängligheten för låg- och medelkonsumenter.

För första gången på åtta år har Sverige fått en borgerlig regering, denna gång med stöd av SD. Tillsammans med Centerpartiet bildar Tidöpartierna en tydlig majoritet i riksdagen som vanligtvis ställer sig positiv till olika former av liberaliseringar av alkoholpolitiken.

Ett exempel på vår gemensamma syn är det tidigare nämnda tillkännagivandet om en utvärdering av alkoholpolitiken. Ett annat är förslaget om gårdsförsäljning, som efter många års debatt inom kort förhoppningsvis kommer att bli verklighet, om än i begränsad omfattning.

I interpellationen ställde jag frågan till Jakob Forssmed när regeringen kommer att agera på riksdagens tillkännagivande om en utvärdering av alkohollagstiftningen. Jag kan konstatera att frågan bereds inom Regeringskansliet. Det är positivt.

Jag ställde frågan om ministern och regeringen kommer att låta riksdagen pröva frågorna om förlängda öppettider på lördagar och utökade leveransfönster för hemleverans, med anledning av att Systembolagets styrelse har uttryckt en önskan om detta. Här är svaret, som tidigare när jag ställt en skriftlig fråga, att detta inte är aktuellt för regeringen att genomföra. Det är tråkigt att höra.

Jag frågade slutligen när ministern räknar med att gårdsförsäljning blir lagligt i Sverige. Vad gäller denna fråga är svaret att regeringen trots att det gått fem år sedan tillkännagivandet och över två år sedan propositionen togs fram ännu inte är säker på om man kan genomföra detta utan att det påverkar monopolet. Det är så jag tolkar svaret, men jag fick inte riktigt något svar på frågan om när.

Jag förstår att frågan är komplex, att konsekvenser måste beaktas och att regeringen vill värna monopolet. Men när vet vi om vi kan gå vidare med frågan om gårdsförsäljning i Sverige? När skulle detta kunna införas?

Anf. 45 Socialminister JAKOB FORSSMED (KD):

Herr talman! Jag tackar interpellanten Pontus Andersson för frågorna och möjligheten att ha detta utbyte här i riksdagens kammare.

Naturligtvis kommer regeringen att bereda frågan om att göra en bred översyn enligt riksdagens önskemål. Vi kommer att återkomma när vi har ett besked att ge. Tillkännagivandet kom i februari 2022, och sedan dess har vi haft ett regeringsskifte. Det tar lite tid att få sådana här saker på plats. Men självklart är det intressant och viktigt att utvärdera och se vilka alkoholpolitiska begränsningar och verktyg som har störst effekt och kan påverka detta.

Det är ett allvarligt samhällsproblem, inte bara i termer av missbruk, som Pontus Andersson säger. I dag vet man också alltmer. Alkohol leder till skador också vid lägre konsumtionsnivåer. Det gäller inte minst ökad cancerrisk, och annat.

Det finns verkligen behov av att ständigt förbättra och utveckla de avvägningar vi behöver göra mellan olika typer av begränsningar och möjligheter som ska finnas i samhället. Det ska man göra på ett klokt och rimligt sätt, förstås utifrån olika parametrar.

Jag vill peka på att det i Utredningen om lustgas och vissa frågor inom alkohol- och tobaksområdet bland annat finns uppdrag om att bedöma utrymmet för och behovet av lättnader i regelverket för att få serveringstillstånd. Man ska också överväga om de kraven kan moderniseras, förenklas och förtydligas utan att göra avkall på skyddsintresset. Det gäller också flera andra punkter i fråga om just alkohollagen.

Det är förstås inte en bred översyn i den bemärkelse som riksdagen har efterfrågat. Icke desto mindre pågår ett arbete med en del frågor. Där kan man göra just förtydliganden och förenklingar för att göra bättre avvägningar mellan de olika intressen som finns i frågan.

När det gäller frågan om gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker – direktförsäljning är kanske ett bättre namn, eftersom det inte bara handlar om gårdar – arbetar regeringen med frågan med viss intensitet, inte minst för att belysa de EU-rättsligt komplexa frågeställningarna. Vår ambition kvarstår; vi vill genomföra detta, under förutsättning att vi kan värna Systembolagets detaljhandelsmonopol.

Anf. 46 PONTUS ANDERSSON (SD):

Herr talman! Tack, ministern, för svaret!

Åtminstone sedan 1400-talet har makthavare på olika sätt infört olika begränsningar gällande svenskarnas alkoholvanor. Då förbjöd bland andra Sten Sture den äldre försäljning av brännvin i Stockholm. År 1917–1955 var starkölet förbjudet i Sverige. År 1919 infördes motbokssystemet, och år 1982 stängde Systembolaget på lördagar.

De senaste 30 åren har lagstiftningen dock liberaliserats – långsamt, men ändå. Den första självbetjäningsbutiken öppnade 1991 på prov, men inte förrän så sent som 2014 var alla systembolag självbetjäningsbutiker. Lördagsöppet infördes på samtliga systembolag 2001. Och riksdagen röstade som sagt 2018 för ett tillkännagivande om införandet av gårdsförsäljning i Sverige. Min förhoppning är att det ska införas så snart regeringen är klar med den utredning som man håller på med.

I januariavtalet, som den föregående regeringen hade tillsammans med Miljöpartiet och Centerpartiet, fanns förslaget om införande av gårdsför-

säljning med, och den proposition som vi nu diskuterar togs fram. Man skulle kunna kalla förslaget för en minimiimplementering av gårdsförsäljning. Jag hade gärna gått ännu längre än det föreslås, men det är helt klart ett steg åt rätt håll.

Med minimiimplementering menar jag att vi med detta förslag förvisso får gårdsförsäljning, men man är tvungen att gå en rundtur eller på ett föredrag för att få köpa sin flaska vin. Rundturen ska då helst inte ske en lördag efter klockan 15. Då kommer man nämligen inte att kunna köpa sin flaska förrän på måndag klockan 10, eftersom försäljning enligt förslaget enbart får ske under samma tid som Systembolaget har öppet. Går man till ett bryggeri får man köpa max tre liter öl, efter att ha gått en rundtur och före klockan 15, såklart.

Det är dock ett steg åt rätt håll, trots allt. Och sett till den sammansättning riksdagen har i dag och det breda stödet i opinionen för gårdsförsäljning borde regeringen och övriga partier som vill ställa sig bakom detta agera så fort det är möjligt.

När det gäller ökad tillgänglighet på alkohol talade jag i mitt inledningsanförande om den paradox som Systembolagets medvetet valda otillgänglighet leder till: att människor behöver bunkra alkohol om de med säkerhet vill kunna ta ett spontant glas vin eller öl till maten.

Det heter att man ska planera sina inköp. Detta planerande leder till ökad tillgänglighet på alkohol i hemmet snarare än att ha bra tillgänglighet i butik. Det leder till att människor som planerar sina inköp alltid har alkohol hemma. Det kan öka spontandrickandet, till exempel om man vill ta en kall öl i solen när man grillar. Om det är på det sättet kan vi få svar på när regeringen genomför den utvärdering av den svenska alkoholpolitiken som riksdagen beslutat ska genomföras.

Jag tror inte att de som har missbruksproblem blir fler om Systembolaget stänger senare på lördagar, har kortare leveranstider eller exempelvis erbjuder sina kunder att köpa kyld dryck. Jag tror inte heller att det blir så om man efter en rundtur på en vingård får köpa med sig en flaska vin.

Vad tror socialminister Jakob Forssmed om denna tillgänglighetsparadox? Kan den dåliga tillgängligheten i butik helt enkelt öka tillgängligheten i hemmet, eftersom människor uppmanas planera sina inköp?

Anf. 47 Socialminister JAKOB FORSSMED (KD):

Herr talman! När det gäller tillgänglighet för interpellanten ett intressant resonemang. Men enligt i alla fall WHO, som har gjort stora metagenomgångar av detta, tycks begränsad tillgänglighet vad gäller alkoholhaltiga drycker leda till minskad konsumtion och inte tvärtom. Det går alltså mot interpellantens resonemang om minskad konsumtion om tillgängligheten maximeras och att ingen då skulle planera sina inköp utan att allt skulle ske spontant.

Det finns nog relativt lite som tyder på minskad konsumtion genom maximerad tillgänglighet. Men det är alltid viktigt att följa, forska och studera vad som är rimliga verktyg. Och man kan vilja göra andra avvägningar, alldeles oavsett konsekvenser för konsumtionen.

I Sverige har vi valt att ha en totalkonsumtionsmodell, att försöka minska eller åtminstone hålla tillbaka konsumtion och konsumtionsökningar på olika sätt men på ett sätt som ändå möter förtroende och överlag gillande hos befolkningen. Vi kan ju konstatera att det finns ett brett stöd

för Systembolaget och Systembolagets monopol. Man uppfattar att det är god service och ett gott utbud samtidigt som vi kan ha de här begränsningarna.

Det är därför angeläget för regeringen att kombinera tillåtande av gårdsförsäljning av alkohol med att värna Systembolagets detaljhandelsmonopol. I det tillkännagivande som riksdagen har riktat till regeringen ingår också att det är de förutsättningarna som gäller. Det ska vara i begränsad omfattning och med värnande av monopolet.

Det är en kort kommentar från min sida till de här resonemangen. Men jag är alltid öppen för ny kunskap och ny forskning. Det har vi också fått på senare år. Den tycks peka på att alkoholen är mer skadlig än vi tidigare trott. De risknivåer finns inte där det är mer eller mindre riskfritt att dricka alkohol. Det finns alltså anledning att ständigt följa frågorna och anpassa olika typer av regelverk.

Anf. 48 PONTUS ANDERSSON (SD):

Herr talman! Tack igen för svaret, ministern!

Ja, i vissa frågor får vi väl vara överens om att vi inte är överens. Men jag vill ändå uttrycka min förhoppning att Tidöpartierna tillsammans med Centerpartiet, som vi har med oss i många av dessa frågor, kan göra en del på detta område under mandatperioden.

Förändringar i form av liberaliseringar får gärna ta tid – det har jag ingenting emot – framför allt så att vi kan garantera att efterverkningarna blir som vi önskat. Men nu har det gått 68 år sedan starkölet blev tillåtet i Sverige. Det har gått 22 år sedan Systembolaget fick ha lördagsöppet och 9 år sedan alla Systembolag blev självbetjäningsbutiker. Det är dags att ta ytterligare ett steg mot ett något friare Sverige.

Vi politiker lämnar alla efter oss ett arv. Om Jakob Forssmed vill kan han bli känd som den som tillät gårdsförsäljning av alkohol i Sverige och den som lät våra skånska vinodlare göra Skåne till norra Europas bästa vindistrikt.

Ministern har också chansen att bli den som, låt säga under våren 2026 med genomförande den 30 juni 2026, tillåter att kyld dryck säljs på Systembolaget och som förlänger öppettiderna på lördagar. Det tror jag att väljarna skulle uppskatta.

Underskatta inte människors längtan efter frihet. Detta är trots allt väldigt små förändringar, men förändringar som påverkar människors vardag. Förslagen är långt ifrån radikala. Det handlar om exempelvis några timmar på lördagar. Det är små justeringar som skulle göra livet lite smidigare och framför allt roligare för många svenskar.

Anf. 49 Socialminister JAKOB FORSSMED (KD):

Herr talman! Tack så mycket till Pontus Andersson för interpellationen!

Jag är väl medveten om det intresse som finns till exempel kring gårdsförsäljning både från enskilda personer som vill kunna köpa med sig hem från ett besök på en vingård eller ett mikrobryggeri och naturligtvis också från de näringsidkarna att kunna saluföra sina produkter i samband med den typen av besök.

Detta är alltså inte okänt för mig på något sätt, och regeringens ambition är att kunna genomföra detta samtidigt som vi värnar Systembolagets monopol.

Medan interpellanten betonar de ”roliga” delarna med detta är det klart att det också finns en baksida om det här skulle leda till att Systembolaget inte kan existera. Det skulle sannolikt ge en ökad konsumtion med ökade alkoholskador som följd, personer som på olika sätt åsamkas ett lidande i form av ökat våld och ökad sjukdom.

Därför måste man ha båda dessa ben med sig i arbetet, och det försöker både jag och regeringen ha för att värna ett samhälle där människor naturligtvis kan utöva frihet på olika sätt men där vi också värnar dem som är utsatta och dem som drabbas av alkoholens skadeverkningar.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 11 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Motioner

med anledning av prop. 2022/23:116 Ett granskningssystem för utländska direktinvesteringar till skydd för svenska säkerhetsintressen

2022/23:2397 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C)

med anledning av prop. 2022/23:119 Effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner

2022/23:2395 av Jessica Wetterling m.fl. (V)

2022/23:2398 av Ida Karkiainen m.fl. (S)

med anledning av prop. 2022/23:123 En tillfällig allmän flaggdag för att högtidlighålla 50-årsdagen av konungens trontillträde

2022/23:2396 av Jessica Wetterling m. fl. (V)

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 15.21.

Sammanträdet leddes

av talmannen från dess början till och med § 8 anf. 24 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till och med § 9 anf. 42 (delvis),
av talmannen därefter till ajourneringen kl. 13.35 och
av förste vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

TUULA ZETTERMAN

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Justering av protokoll	1
§ 2 Meddelande om statsministerns frågestund.....	1
§ 3 Meddelande om särskild debatt om ägande av sambällsviktiga fastigheter	1
§ 4 Anmälan om subsidiaritetsprövning.....	2
§ 5 Anmälan om fördröjt svar på interpellation.....	2
§ 6 Anmälan om faktapromemoria.....	2
§ 7 Ärenden för bordläggning	3
§ 8 Granskningsbetänkande	3
Konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU20	3
<i>Inledning.....</i>	<i>3</i>
Anf. 1 ERIK OTTOSON (M)	3
Anf. 2 JESSICA WETTERLING (V)	4
Anf. 3 MALIN BJÖRK (C).....	6
Anf. 4 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	7
Anf. 5 JAN RIISE (MP).....	8
Anf. 6 MALIN DANIELSSON (L)	10
Anf. 7 VICTORIA TIBLOM (SD).....	11
Anf. 8 IDA KARKIAINEN (S).....	11
Anf. 9 ERIK OTTOSON (M) replik	13
Anf. 10 IDA KARKIAINEN (S) replik	13
Anf. 11 ERIK OTTOSON (M) replik	13
Anf. 12 IDA KARKIAINEN (S) replik	14
<i>Vissa frågor om regeringens förhållande till riksdagen (kapitel 1)</i>	<i>14</i>
Anf. 13 AMALIA RUD PEDERSEN (S)	14
Anf. 14 FREDRIK LINDAHL (SD)	16
Anf. 15 SUSANNE NORDSTRÖM (M).....	17
Anf. 16 JESSICA WETTERLING (V)	19
Anf. 17 MALIN BJÖRK (C).....	20
Anf. 18 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	22
Anf. 19 JAN RIISE (MP).....	24
Anf. 20 MALIN DANIELSSON (L)	25
<i>Handläggning av vissa regeringsärenden (kapitel 2).....</i>	<i>26</i>
Anf. 21 HANS EKSTRÖM (S).....	26
Anf. 22 LARS JOHNSSON (M).....	27
Anf. 23 JESSICA WETTERLING (V)	29
Anf. 24 MALIN BJÖRK (C).....	30
Anf. 25 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	32
Anf. 26 JAN RIISE (MP).....	34
Anf. 27 MALIN DANIELSSON (L)	35
Anf. 28 MIRJA RÄIHÄ (S)	36
Anf. 29 VICTORIA TIBLOM (SD).....	37
<i>Vissa frågor om statsråds tjänsteutövning (kapitel 3).....</i>	<i>38</i>
Anf. 30 PER-ARNE HÅKANSSON (S).....	38
Anf. 31 VICTORIA TIBLOM (SD).....	40
Anf. 32 ULRIK NILSSON (M)	42
Anf. 33 MALIN BJÖRK (C).....	43

Anf. 34	GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	45	Prot. 2022/23:122
Anf. 35	JAN RIISE (MP)	46	12 juni
Anf. 36	MALIN DANIELSSON (L)	47	-----
Anf. 37	LARS ENGSUND (M)	48	
§ 9	Behandlingen av riksdagens skrivelser	50	
	Konstitutionsutskottets betänkande 2022/23:KU21	50	
Anf. 38	PETER HEDBERG (S)	50	
Anf. 39	VICTORIA TIBLOM (SD)	51	
Anf. 40	LARS JOHNSON (M)	52	
Anf. 41	JESSICA WETTERLING (V)	53	
Anf. 42	JAN RIISE (MP)	54	
	(Beslut skulle fattas den 14 juni.)	55	
	Ajournering	55	
	Återupptaget sammanträde	55	
§ 10	Svar på interpellation 2022/23:380 om en bred		
	utvärdering av den svenska alkoholpolitiken	55	
Anf. 43	Socialminister JAKOB FORSSMED (KD)	55	
Anf. 44	PONTUS ANDERSSON (SD)	56	
Anf. 45	Socialminister JAKOB FORSSMED (KD)	58	
Anf. 46	PONTUS ANDERSSON (SD)	58	
Anf. 47	Socialminister JAKOB FORSSMED (KD)	59	
Anf. 48	PONTUS ANDERSSON (SD)	60	
Anf. 49	Socialminister JAKOB FORSSMED (KD)	60	
§ 11	Bordläggning	61	
§ 12	Kammaren åtskildes kl. 15.21	61	